

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха

Кафедра української мови

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **«ТИПОЛОГІЯ МОВНИХ ПОМИЛОК ТА ШЛЯХИ ЇХ
УСУНЕННЯ В СУЧАСНИХ МЕДІАТЕКСТАХ (НА МАТЕРІАЛІ
ВІННИЦЬКОЇ ГАЗЕТИ «33 КАНАЛ»»**

Студентки 2 курсу МУУЗ групи
Освітньої програми Середня освіта.
Українська мова і література
Спеціальності 014. 01 Середня освіта
(Українська мова і література)
Галузі знань 03 Гуманітарні науки
Гульчак Юлії Сергіївни

Науковий керівник: Л. В. Прокопчук, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови.

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Феномен помилки як предмет девіатології	7
1.1 Лінгвістична сутність помилки у колі суміжних понять	7
1.2 Поняття «норма» як опозиція помилці	11
1.3 Типологія мовних помилок	15
1.4 Причинний аспект ненормативних одиниць	26
Висновки до I розділу	31
РОЗДІЛ II. Типологія мовленнєвих помилок на матеріалі періодичного видання «33 канал»	32
2.1 Вияви орфографічних помилок	32
2.2 Лексичні помилки	35
2.3 Пунктуаційні помилки	48
2.4 Синтаксичні помилки	51
2.5 Морфологічні помилки	57
Висновки до II розділу	59
РОЗДІЛ III. Шляхи уникнення мовних помилок у медіатекстах газети «33 канал»	61
3.1 Нормативність газетних текстів відповідно до критеріїв виявлення помилок з урахуванням помилкобезпечних місць	61
3.2 Способи вдосконалення мовної компетенції видавців медіакорпорації «33 канал»	67
3.3. Раціональні шляхи вдосконалення процесу редагування та підвищення рівня мовної грамотності регіональної преси	70
Висновки до III розділу	74
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	80
ДЖЕРЕЛА	87
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі засоби масової інформації становлять особливу сферу функціонування мови, у якій відображаються усі лінгвальні процеси. Крім того, мас-медіа впливають на структуру самої мовної системи, уможлиблюють апробацію лінгвоодиниць і є регулятором норми літературної мови.

На сьогодні у науковій літературі репрезентовано численну кількість праць, де об'єктом вивчення з урахуванням різних сфер прояву постають ненормативні конструкції. Незважаючи на низку досягнень у цій галузі, окремі питання не втратили своєї актуальності й потребують уваги з теоретичного і практичного поглядів. Одним із найбільш перспективних напрямів дослідження феномена помилки є вивчення лінгвістичних норм та аналіз їх дотримання в журналістських матеріалах.

Актуальність теми дослідження, зрештою, зумовлюється бурхливим розвитком медійного простору в сучасному суспільстві, яке ставить перед дослідниками важливу проблему – нормативність друкованих матеріалів, що визначає легкість сприйняття медіатекстів реципієнтом.

Проблему низької якості публіцистичних текстів неодноразово порушували такі мовознавці, як Т. Бондаренко, А. Капелюшний, О. Пономарів, З. Партико, О. Сербенська, С. Чемеркін, С. Бибик, О. Русецька, Н. Фіголь, Т. Коць, П. Куляс, М. Пентилюк, І. Фаріон та інші. Однак широкий масив сучасної преси та її безперервний вплив на суспільну свідомість зумовлює невичерпність актуальності дослідження.

Мета магістерського дослідження – перевірити на відповідність літературним нормам мову вінницької газети «33 канал»; установити типологію виявлених помилок; запропонувати шляхи їх усунення.

Реалізація мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- опрацювати термінологічний апарат, визначити мінімальний набір термінолексем, необхідних для дослідження мовних помилок у медіа-матеріалах;
- проаналізувати наявні класифікації та вивести «робочу» типологію помилок;
- вивчити причиновий аспект породження мовних помилок;
- здійснити лінгвістичний аналіз медіатекстів регіонального періодичного видання;
- виявити та описати «негативний мовний матеріал»;
- диференціювати помилки за певними типами;
- здійснити статистичний аналіз різнотипних помилок;
- описати критерії виявлення помилок з урахуванням помилконебезпечних місць;
- запропонувати шляхи уникнення мовних помилок у медіатекстах газети «33 канал».

Об’єкт дослідження – мовні одиниці, що засвідчують порушення норм сучасної української літературної мови, виявлені у матеріалах газети «33 канал».

Предмет дослідження становлять орфографічні, лексичні, морфологічні, синтаксичні, пунктуаційні помилки, що зафіксовані у журналістських матеріалах.

Фактичним матеріалом слугували тексти одинадцяти випусків вінницької газети «33 канал», що виходили протягом квітня-жовтня 2020 року.

У процесі дослідження ми послуговувалися **методом** суцільної вибірки для збирання матеріалу; описовим – для встановлення суті анормативу і визначення, яку норму порушено; методами аналізу й синтезу – у процесі систематизації й класифікації зібраних помилок; статистичним – при описі чисельності різнотипних помилок та їх відсоткового співвідношення.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають основні положення праць С. Єрмоленко, Т. Бондаренко, А. Капелюшного, П. Куляса, Ф. Бацевича, Т. Мішеніної, З. Партика та інших.

Наукова новизна магістерського дослідження полягає у здійсненні системного опису різнотипних помилок сучасного регіонального видання – вінницької газети «33 канал», що досі не ставало предметом цільового дослідження в аспекті культури мови.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що матеріали роботи можуть бути використані у мовознавчих студіях для поглиблення й узагальнення наявних відомостей про культуру публіцистичного мовлення, тенденції мови сучасної преси, типологію мовних помилок регіональних видань тощо.

Практичне значення дослідження. Отримані у процесі дослідження результати можуть бути використані при читанні лінгвістичних курсів з сучасної української літературної мови, культури мови, на практичних заняттях із літературного редагування, основ журналістики. Одержані результати стануть в нагоді для як доповнення курсових, дипломних робіт, у підготовці посібників та в шкільній практиці.

Апробація роботи. Результати магістерського дослідження обговорено і схвалено на засіданні кафедри української мови факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха.

Публікації. Основні положення і висновки магістерської роботи викладено у публікації «Лінгвістична сутність помилки у колі суміжних понять», що увійшла до збірника наукових праць студентів та молодих науковців факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Коцюбинського «Філологічні студії» (випуск 18).

Структура та обсяг магістерської роботи визначається логікою вивчення поставленої проблеми та сформульованих завдань: вступ, три

розділи, висновки, список використаних джерел (86 найменувань), додатки.
Загальний обсяг роботи 93 сторінки, з них – 70 основного тексту.

РОЗДІЛ І.

ФЕНОМЕН ПОМИЛКИ ЯК ПРЕДМЕТ ДЕВІАТОЛОГІЇ

1.1 Лінгвістична сутність помилки у колі суміжних понять

Мовні помилки, що виникають у результаті порушення норм, суттєво гальмують процес адекватного сприймання інформації реципієнтом. Суспільна функція мовної норми полягає в обов'язковому дотриманні кодифікованих правил. Порушення норми є суспільно небезпечним явищем, оскільки її прояви неодмінно фіксуються у сфері свідомого чи підсвідомого, спричиняють формування неправильних лінгвостереотипів і тим самим заважають виробленню й закріпленню літературних норм у соціумі [49; с. 108–109]. Помітним є і той факт, що помилка наділена денационалізуючим характером, тому спроможна накласти негативний відбиток на несформовану мовну особистість. Завчасне виявлення помилок є запорукою культури мовлення і першоелементом процесу подальшого запобігання аномативам.

Саме тому виникає потреба виникнення окремої науки, яка б досліджувала мовні аномалії, класифікувала їх, розробляла рекомендації щодо їх уникнення, упроваджувала методи та прийоми редагування помилок. Тому помилкам, що мають мовну природу, присвячували свої праці видатні філологи. Л. Щерба свого часу увів до наукового обігу поняття «негативний мовний матеріал», маючи на увазі «усяке мовне висловлювання, яке не надається розумінню, або надається розумінню не відразу, або розуміється затрудненням, а тому не досягає комунікативної мети» [51; с. 34]. Ф. Бацевич, О. Капелюшний, Ю. Красиков, А. Мільчин з'ясовували питання загальної теорії мовленнєвих помилок як спеціальної наукової галузі, предметом якої було вивчення характеру, обсягу, причин виникнення помилок та способів запобігання аномативів.

У пошуках терміну на позначення наукової ніші, яка б займалася дослідженням помилок, Ф. Бацевич запропонував поняття «помилкознавство», але згодом затвердив за потрібною дефініцією термін

«девіатологія». Відтак «девіатологія (від лат. *deviatio* – відхилення + гр. *logos* – учення, слово) – наука, що вивчає всі типи відхилень від норм та законів комунікації» [7; с. 17].

Проблемою девіативності опікувалися у своїх дослідженнях Ю. Апресян, В. Дєвкін, В. Виноградов, Т. Булигіна, А. Шмельов, О. Падучева. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної думки створено концепції, за якими: девіатологією займаються з мотивів удосконалення мовлення, підвищення рівня грамотності мовців (Н. Бабич, М. Волощак, Н. Непійвода); аналізуються у практичній стилістиці як джерело кодифікації норм (Н. Ботвина, О. Пономарів); осмислюються причини виникнення помилок та досліджуються шляхи їх усунення та запобігання анормативам (В. Мамушин, Л. Покровський).

Авторитетне визначення помилки запропонувала Т. Бондаренко. Такою дослідниця називає «анорматив, тобто таке ненормативне лінгвоутворення, що виникає в результаті невмотивованого порушення літературної норми і є наслідком неправильних мисленнєвих операцій» [12]. Дещо поглиблену дефініцію подає П. Куляс, протиставляючи помилку норми: «Це неточне слововживання, неправильна побудова висловлювання, що виникають у результаті невмотивованого порушення мовно-літературної, логічної, видавничої та інших норм і є наслідком неправильних мисленнєвих операцій» [43; с. 13].

На сьогодні в науковій літературі не існує чіткого розмежування понять «мовна» та «мовленнєва» помилки. У вживанні цих термінолексем прослідковується безсистемний характер, невиправдане їх сплутування. Найчастіше їх застосовують непослідовно, вважаючи синонімічними.

З цього приводу критичні зауваження висловлює В. Бадер, яка наполягає на розмежуванні цих понять, указуючи, що мовні – це такі, що пов'язані з порушенням норм у використанні мовних одиниць, а мовленнєві ті, які викликані недотриманням законів побудови тексту як одиниці зв'язного мовлення (недотримання точності, бідність використовуваних

мовних засобів, невиразність, порушення принципу комунікативної доцільності) [5; с. 298].

У словнику-довіднику з методики викладання української мови знаходимо таке визначення: «мовні помилки – порушення правил, норм і традицій у слововживанні, творенні граматичних форм, побудові словосполучень і речень, надфразних єдностей, а також порушення комунікативної доцільності, стилістичних норм і норм культури мовлення. Поділяються на словникові чи лексичні; морфологічні; синтаксичні; словотвірні; стилістичні» [39, с. 176]. Мовленнєві недоліки – це ті «лінгвоутворення, що не пов'язані з порушенням будь-яких правил, норм, що позбавлені комунікативних якостей мовлення (точності висловлювань, лексичного багатства, доречності, виразності), що характеризуються логічними й композиційними порушеннями, перекручуванням фактів» [45, с. 173].

Для вичерпного розуміння лінгвістичної сутності помилки потрібно розглянути термінолексеми «немовна» та «немовленнева» помилки. Показовою з цього приводу є розвідка П. Черемисіна, у якій автор наполягає виокремлювати помилки, що не сумісні з порушенням мовної норми. Дослідник виділяє естетичні помилки, які стосуються недотримання милозвучності, порушення норм звукового оформлення тексту. До немовленневих помилок П. Черемисін відносить також фактичні та логічні [80; с. 21]. Ці та інші підходи до трактування згаданих понять переконливо доводять потребу їхнього розмежування.

Лексикографічні джерела та наукові праці фіксують поняття, які вміщують у своїх дефініціях сему «помилка», а відтак вважаються суміжними термінами. Деякі з них є прямими синонімами поняття «помилка», а деякі – лише дотичними до нього. В арсеналі споріднених із поняттям «помилка» такі термінолексеми: мовленнєві помилки [ЕУМ1], девіації [8], погрішності [72], обмовки [72], описки [72], похибки [72], неточності [72], мовні аномалії [23; 3], анормативи [72], комунікативні

невдачі [7], мовленнєві недоліки [45]. У процесі комунікації згадані відхилення від норми є незапланованими девіаціями, оскільки виникають без волі адресанта.

Словник української мови так трактує ці терміни: відхилення – «відступ від правильного, типового, прийнятого» [72; т. 1, с. 654]; аномалія – «відхилення від норми, від загальної закономірності, неправильність, ненормативність» [72; т. 1, с. 47]; неправильність – «відхилення від норми, помилка, погрішність» [72; т. 5, с. 366].

Слова «анорматив» СУМ не фіксує, однак його можна зрозуміти з означення слова «анормальний», тобто такий, що «відхиляється від загальної норми, ненормальний» [72; т. 1, с. 48]. Так само в одинадцятитомнику не зареєстровано сучасного терміну на позначення мовної помилки – «девіації». Однак буквальний переклад та послуговування терміном авторитетними фахівцями у значенні помилки дозволяє кваліфікувати згадані поняття як синонімічні.

Поряд із «помилкою» вживають також терміни: погрішність – «помилка, похибка у чому-небудь» [72; т. 6, с. 724]; похибка – «помилка, промах, недогляд у чому-небудь» [72; т. 7, с. 445]; неточність – «відхилення від істини, від норми, помилка, неправильність» [72; т. 5, с. 396].

Вужчими диференційними ознаками володіють слова: обмовка – «слово або фраза, помилково сказані замість інших, потрібних» [72; т. 5, с. 541], інакомовно це помилка в усному мовленні; описка – «помилка в написаному тексті (переважно через неухважність)» [72; т. 5, с. 710], тобто помилка в писемному мовленні; ляпсус – «промах, упушення, груба помилка, що є часто результатом необачності, легковажності» [72; т. 4, с. 581].

Окрім згаданих анормативів, у мові функціонують і заплановані відхилення від норми – авторська неологія, гра слів. На відміну від незапланованих помилок такі девіації є мотивованими і вживаються з певною стилістичною метою. Помилками такі утворення назвати можна лише в тому

аспекті, що їх не фіксують словники та з тієї причини, що вони не є унормованими мовними одиницями.

Отже, вважаємо необхідним послуговуватись у цій роботі дефініцією мовної помилки, яку пропонує Т. Бондаренко, розуміючи при цьому таке лінгвоутворення, що виникає у результаті неправильних мисленневих операцій. Засади науки, що займається дослідженням відхилень від норм та законів комунікації (девіатології), пояснюють природу мовної помилки як такої, що в багатьох аспектах споріднена зі суміжними поняттями. Порівнявши їх дефініції, можемо вважати терміни *мовна девіація, огріх, анорматив, помилка* взаємозамінними.

1.2 Поняття «норма» як опозиція помилці

Посиленою увагою дослідників характеризується нормативно-лінгвістичний аспект, відповідно до якого помилки розглядаються як порушення мовних норм. Як результат невмотивованого порушення норм літературної мови виникають помилки. Водночас мовна норма є досить багатоплановим явищем, що характеризується історичною, культурно-соціологічною та власне лінгвальною зумовленістю.

Літературна норма є конститутивною ознакою літературної мови як суспільно важливого різновиду існування національної мови. Мовна норма, за визначенням С. Єрмоленко, – ознака розвиненої літературної мови, вияв нормативної мовної свідомості, сформованої на певному історичному зрізі функціонування національної мови [28; с. 6]. Це сукупність мовних засобів, визнаних еталонними на певному етапі розвитку мови. Тобто це правило, якому підкоряється мова, а мовленнєва помилка – це порушення мовної норми.

Сучасне розуміння природи норми ґрунтується на трактуванні поняття, запропонованого М. Пилинським: «Норма – це реальний історично зумовлений і порівняно стабільний мовний факт, що відповідає системі мови

і становить єдину можливість або найкращий для даного конкретного випадку варіант, відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови в процесі спілкування» [57; с. 94]. Норма вважається історично усталеним та соціально зумовленим явищем, обов'язковим для всіх носіїв мови незалежно від їх професійної, територіальної чи соціальної приналежності.

Норма літературної мови історично сформувалася та утвердилася на основі критеріїв, серед яких лінгвістка С. Єрмоленко виділяє наступні:

- системний (ґрунтується на відповідності мовних явищ законам і системі мови);

- національний (враховує ментальність при відборі мовного явища);

- естетичний (бере до уваги закономірності функціонально-стилістичної доцільності певної граматичної форми для конкретної комунікативної ситуації);

- критерій мови видатних письменників і визнаних зразків (передбачає нормативність мовних фактів у разі їхнього використання видатними митцями, на твори яких можна посилатися під час уніфікації норми, а також у разі їхньої фіксації в мовленні авторитетних джерел, позбавлених виразного авторства: нормативних документах, правописних кодексах, словниках, науково-навчальній літературі);

- статистичний (базується на встановленні частотності вживання мовного знака чи його форми);

- культурно-історичний (територіальний, за якого береться до уваги належність мовних фактів до мови населення чітко окресленої території, на якій побутують певні мовні традиції) [29; с. 21].

Саме тому норма вважається опозиційним утворенням щодо помилки, адже визначення помилки експліюється поняттям «відхилення». С. Єрмоленко для характеристики терміну «помилка» послуговуються лексемою «неправильність», беручи за відносну константу ту ж таки

норму [31; с. 172]. З. Партико прямо називає помилку «відхиленням від норми», а Т. Бондаренко вважає, що «помилка – це анорматив».

Оскільки норма є базовим поняттям під час кваліфікації помилок, то важливо з'ясувати питання про типологію норм. Саме через аналіз цієї проблеми, на нашу думку, можна з'ясувати і питання про створення конструктивної класифікації помилок.

Природа норм літературної мови зумовлює необхідність їх класифікації. Як помітно, дослідники розглядають вказане явище з різних поглядів, що пояснює існування різноаспектних типологій. Більшість лінгвістів розрізняють норми функціональних стилів, виділяють норми мови й мислення, норми субрівнів мовної системи [55; с. 150].

У середині ХХ ст. дослідники намагались класифікувати мовні норми за співвіднесеністю мовного явища до системи чи структури мови. В. Іцкович у монографії «Мовна норма» запропонував розподілити всі наявні в мові норми на три типи. До першого лінгвіст відніс ті, які співвідносяться з мовною системою, назвавши їх обов'язковими, а їх порушення призведе до неможливих у мові утворень. Другий тип становили ті, які корелюють із структурою мови. Третій тип – смислові норми, що стосуються змістового, а не формального боку комунікації [32].

За М. Пилинським, усі норми поділяються на недиференційовані загальномовні норми, функціонально-стилістичні норми мовлення та ситуативні стилістичні норми мовлення [57; с. 14]. До першої групи вчений відніс «усі мовні факти, які на рівні мови не виявляють чіткої функціонально-стилістичної приналежності, тобто найзагальніші норми вимови, словозміни, синтаксису, словотвору і загальноповживану лексику та фразеологію» [57; с. 14]. Друга група зараховує мовні засоби, що вже диференціювалися у функціонально-стилістичному рівні мови. Порушення цих норм призведе до творення неіснуючих у мові слів, конструкцій або до спотворення формозміни чи словозміни. Найбільш наочними функціонально-стилістичними нормами є лексичні та фразеологічні норми.

Категорія норми є предметом вивчення не тільки теорії культури мови, теорії літературної мови, але й теорії процесу спілкування. Тому А. Єдлічка розрізняє норми мовної системи та комунікативні норми [26]. Перші становлять формаційні норми, до них належать сукупність мовних засобів та способів їх використання, властивих певній формі існування мови. Норми цього типу є загальнообов'язковими і регулюють мовні засоби як одиниці функціонування комунікативних актів. Інша група – комунікативні норми, які прямо пов'язані з комунікативною діяльністю, зумовлені ситуацією спілкування й регламентують використання не тільки вербальних, але й екстравербальних елементів. Окрім того, А. Єдлічка розглядає і третій тип норм – стилістичні, котрі не тільки регулюють добір правильних мовних одиниць згідно з ситуацією, але й слідкують за дотриманням тематичних компонентів на рівні тексту [26].

Розрізнення мовних норм здійснив і Б. Головін, який виділив вимовні, акцентуаційні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні норми [Головін1; с. 49]. У нормативному аспекті культури мови В. Виноградов розглядав норми вимови й наголосу, лексико-фразеологічні та граматичні (словотвірні, морфологічні, синтаксичні), орфографічні й пунктуаційні норми [16]. С. Єрмоленко вважає, що варто співвідносити мовні норми із субрівнями мови, але споріднювати їх, на її переконання, недоцільно. Дослідниця виділяє орфоепічні, орфографічні, словотвірні, лексичні, фразеологічні, граматичні та стилістичні норми [30].

П. Куляс узагальнює норми, які утверджує культура мови: «лексичні (вибір слів, розрізнення їх значень, семантичних відтінків); граматичні (вибір правильних форм слова – з точними закінченнями, суфіксами, префіксами, родовими і видовими формами, чергуванням кореневих букв тощо); синтаксичні (з додержанням закономірностей лексичної сполучуваності слів і словосполук та побудови речень), фразеологічні, стилістичні (доцільність використання мовно-виражальних засобів відповідно до ситуації

спілкування); орфоепічні (вимова); орфографічні (написання); інші норми: психолінгвістичні, наукові, логічні, видавничі» [43; с. 13].

Н. Бондаренко вважає, що «поняття лексичної норми не до кінця з'ясоване, хоча практично її представлено у тлумачних словниках усіх видів і тих, які ґрунтуються на них (словники синонімів, антонімів та ін.). Тлумачення, що слугують лінгвістичним прийомом вираження смислу слова, створюють підґрунтя для визначення сфери дії лексичної норми, яка відбиває: 1) ознаки лексичного значення і його тип; 2) закони лексичної сполучуваності; 3) словотвірні зв'язки слова; 4) умови прояву й збереження даного лексичного значення слова (форми слова, синтаксична конструкція, синтаксична функція)» [10; с. 17].

Отже, попри неоднозначність у виділенні складових типологічної системи категорії мовної норми загальновідомою і найбільш прийнятною є типологія норм з урахуванням рівнів мовної ієрархії – орфоепічні, акцентуаційні, словотвірні, лексичні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні, яка представлена в наукових працях Б. Головіна, Н. Бабич, М. Пилинського, О. Пономаріва та інших. Тому надалі у цьому дослідженні керуватимемось рівневою типологією норм.

1.3 Типологія мовних помилок

Питання інтегрованого осмислення ненормативних утворень, узагальнення типологічних ознак помилок, що є особливо важливим при аналізі окресленого явища, ще не достатньо висвітлено. Враховуючи різноманітність критеріїв диференціації, встановити єдину класифікацію помилок неможливо. Однак учені, що порушували проблему типології мовних помилок, зважаючи на різні підходи до їх виділення, намагалися запропонувати найбільш узагальнену класифікацію.

Однак спільним для більшості класифікацій є принцип розрізнення помилок за співвіднесеністю їх з рівнями мовної системи, за яким

розмежують фонетичні, морфологічні, лексичні, синтаксичні та інші помилки. Так, конструктивну типологію мовних анормативів на матеріалі газет розробила Т. Бондаренко. Дослідниця здійснила спробу системного опису феномена помилки, визначивши типологічні ознаки ненормативних одиниць, з'ясувавши причини виникнення помилок кожного типу, розробивши критерії виявлення мовних помилок під час редагування газетних текстів. Т. Бондаренко визначила ряд диференційних ознак, що лягли в основу типології анормативів. Зокрема, беручи до уваги різні критерії, дослідниця розрізняє анормативи за типом норми; за типом лінгвальної діяльності; за відповідністю нормам сучасної української літературної мови (орфографічні, лексичні, фразеологічні, морфологічні, словотвірні, синтаксичні, пунктуаційні, стилістичні, орфоепічні, акцентуаційні); за частотністю; за значущістю для рівня грамотності; за повторюваністю; залежно від лінгвістичної природи; від комунікативних ознак мовлення; від виду мовної діяльності; від форми існування мовлення [12].

Заслуговують на увагу й інші підходи до вирішення проблеми типології помилок. С. Цейтлін пропонує розрізняти помилки відповідно до типу мовної діяльності, виділяючи помилки розуміння та говоріння. Щодо помилок говоріння дослідниця переконує, що їх приклади із легкістю піддаються виявленню, а стосовно встановлення помилок розуміння говорить про необхідність для цього певних експериментів. Найбільш поширеними, на її думку, є лексико-семантичні помилки розуміння, тобто неправильне трактування лексичного значення слова [81; с. 36].

За критерієм урахування форми мовлення С. Цейтлін розрізняє помилки, властиві усному мовленню, такі як орфоепічні та акцентуаційні; властиві суто писемній формі: орфографічні, пунктуаційні; ті, які притаманні обом формам висловлювання, тобто ті, для яких форма мовлення не має значення: словотвірні, морфологічні, синтаксичні, лексичні, фразеологічні, стилістичні [81; с. 38].

Беручи до уваги структуру і функціонування мовних одиниць у мовленні, В. Капінос усі девіації поділяє на дві групи: помилки в структурі (у творенні) мовних одиниць і помилки у функціонуванні (уживанні) їх у мовленні. До першої групи дослідниця зараховує граматичні помилки, до другої – мовленнєві. Варто зазначити, що трапляються також немовні помилки, тобто такі, що не пов'язані з мовними нормами. Зважаючи на природу мовленнєвих девіацій, на нашу думку, значущим вважатиметься критерій за причиновим аспектом породження помилок, що вміщуватиме класифікацію на лінгвальні (незнання мовних норм) та позалінгвальні причини (психологічні чинники, вади артикуляційного апарату).

Аналіз поданих дослідниками типів помилок показав, що універсальної класифікації з урахуванням однієї критеріальної ознаки створити неможливо, оскільки помилки – різноаспектне явище. Тому доцільно розглядати ненормативні утворення, описуючи їх вияви із різних підходів та з урахуванням відмінних типологічних ознак.

Питання мовних девіацій, як і будь-якого порушення, пробуджує потребу виправлення й унормування одиниць, що так чи інакше зазнали спотворень. Відтак мовна помилка стає об'єктом дослідження едитології (науки про редагування). Завданням редагування є усунення мовних огріхів та приведення текстів у відповідність із мовними нормами.

Поняття «помилка» у сфері видавничої справи та редагування тлумачать як відхилення від норми, а матеріалом для дослідження помилок найчастіше слугує писемна форма комунікації, а саме газетні тексти. Зважаючи на те, що об'єктом нашого дослідження є саме такі медіатексти, варто звернути увагу на класифікацію помилок та розглянути детальніше їхні вияви в цьому аспекті.

Уперше в теорії редагування дефініцію поняття «помилка» вивів З. Партико, означивши як «об'єктивне відхилення, що є різницею між неправильним компонентом повідомлення та його нормативним правильним поданням» [54; с. 60]. У теорії редагування розглядають різні класифікації

помилки відповідно до принципів, за якими здійснюється поділ на типи. Загальна, або груба, класифікація базується на відхиленнях від постулатів редагування. З. Партико детально розглядає її в навчальному посібнику «Загальне редагування» [54].

Одним із провідних аспектів дослідження в галузі едитології є виявлення класифікаційних ознак різних ненормативних конструкцій. Значний внесок до спроби створити класифікацію різнотипних помилок друкованих видань зробив О. Рісс. Його умовна класифікація помилок друкованих текстів зараховує помилки суто граматичного характеру; фактичні; логіко-стилістичні; технічної природи, пов'язані із специфікою друкованого слова; ті, що виникають через труднощі, фізичну неможливість перевірки певного місця у рукописі; які спотворюють графічний вигляд слова; орфографічні; семантичні [13; с. 52].

Авторську типологію журналістських текстів пропонує і А. Капелюшний. Учений виділяє дві основні групи ненормативних утворень: а) помилки, пов'язані з особливостями творчого процесу в ЗМІ (макроструктурні та мікроструктурні; психологічні; помилки інтерв'ювання; змістово-структурні, жанрово-стильові та композиційні; логічні; фактичні); б) мовностилістичні помилки в журналістському тексті (орфографічні, орфоепічні, акцентуаційні; помилки у використанні лексичних і фразеологічних засобів, морфологічних, синтаксичних засобів; пунктуаційні помилки) [35; с. 47–52].

Найбільш мотивованим, на нашу думку, є нормативно-лінгвістичний підхід до кваліфікації помилок, відповідно до якого помилки визначаються як порушення відповідних літературних норм. Тому типологія помилок за співвіднесеністю їх із рівнями мовної системи дозволяє розглядати найбільш типові порушення певних норм з їхнім детальним аналізом. Для нашого дослідження найбільш прийнятною є класифікація помилок за співвіднесеністю їх із рівнем мовної системи, оскільки вона зорієнтована на

виявлення й типологію помилок як негативних явищ у мовній тканині текстів, що є об'єктами редагування.

Типологія мовних помилок за співвіднесеністю їх із рівнем мовної системи, на думку Т. Бондаренко, дозволяє виділити такі різновиди ненормативних утворень: орфографічні; лексичні; морфологічні; словотвірні; синтаксичні; пунктуаційні; стилістичні.

Елементами типології, за Т. Бондаренко, є також орфоепічні та акцентуаційні помилки, які функціонують лише в усній формі комунікації [14; с. 44]. Однак І. Мариненко наполягає стежити за евфонією і в писемній формі комунікації: «Проблему милозвучності мовлення не вважають суттєвою для писемних текстів, однак, зважаючи на те, що читач хай і не повністю, але подумки промовляє текст, скупчення приголосних звуків стає помітною перепорою в цьому процесі. Тому психолінгвісти, стилісти радять і в писемному мовленні уникати збігу важких для вимови груп звуків, а отже, небажаними є такі приклади нехтування чергуванням сполучників *i/ï/ta*, прийменників *з/із/зі*, *в/у*. Такі фонетичні перепони ускладнюють сприймання прочитаного, причому реципієнт навіть не завжди усвідомлює причини негативного враження від тексту» [46; с. 229].

Зважаючи на норму як явище обов'язкове, прояв її порушення може фіксуватися саме у зразках ненормативного вживання. Тож варто розглянути дослідницький доробок провідних лінгвістів та редакторів, щоб простежити найбільш типові помилки, які трапляються у друкованих виданнях.

Значну частину відхилень від мовної норми становлять лексичні помилки. Неправильно підібране слово може істотно спотворити зміст написаного, призвести до двоякого тлумачення тієї або тієї фрази, надати всьому тексту небажаної тональності. Причиною цих недоліків стають лексичні помилки, що позбавляють мовлення точності та ясності. П. Куляс під лексичною помилкою пропонує розуміти «такі утворення, що виникають у результаті невмотивованого відхилення від норми і свідчать про незнання семантики слова, нерозрізнення значеннєвих відтінків лексем та їх

стилістичної диференціації, а також про порушення закономірностей лексичної сполучуваності» [43; с. 25].

Н. Бондаренко засвідчує, що найбільшу кількість помилок у функціонуванні мовних засобів утворюють саме лексичні девіації: «Типологія лексичних (мовленнєвих) помилок відзначається чи не найбільшою складністю. Це зумовлено тим, що слово є центральною ланкою в системі мови, у якій перетинаються й відбиваються зв'язки з іншими мовними ярусами. З огляду на двобічність цієї мовної одиниці помилки у використанні слів можуть торкатися як смислової, так і формальної її сторони» [10; с. 17].

Лексико-семантичні девіації І. Мариненко поділяє на такі види: «неправильне вживання паронімів, смислові кальки з російської мови, вживання лексеми в невластивому їй значенні, порушення сполучуваності як лексико-синтаксичне відхилення від норми, використання стилістично зниженої лексики, тавтології» [46; с. 231]. Серед виявлених дослідницею анормативів найбільшу групу утворюють нелітературні кальки з російської мови та інтерферени (наприклад: «стати на сторону» замість «стати на бік кого-небудь», «у той же час» замість «одночас», «до сих пір» замість «досі»), які є соціонебезпечним явищем, адже витісняють з ужитку питомі мовні одиниці.

Близькими до змішування семантики паронімів І. Мариненко вважає анормативи, пов'язані з незнанням значення окремих лексем, що спричинює смислові неточності й непорозуміння («обабіч» у значенні «поруч», «відтак» у значенні «тому»).

До лексико-стилістичних помилок призводить незнання особливостей лексичної сполучуваності слів в українській мові, коли один із компонентів потребує слова з іншою семантикою, ніж ужив автор. Наприклад: «Погіршується рівень життя народу» (правильно: «Знижується рівень життя народу»). Надмір жаргонізмів, згрубіло-лайливих слів, суржику в інформаційних текстах також неприпустиме для цього жанру, оскільки своєю

наявністю підривають культуру мовлення. До лексичних помилок у стилістичному аспекті П. Куляс відносить такі: надлишкове послуговування засобами експресії (надмірні підсилювальні обставини, зайва гіперболізація, недоречний пафос); стилістично невиправдане використання вульгаризмів, побутовізмів; недоречний оксюморон, невиправданий каламбур; «невиправдана стилістична строкатість лексики: вживання в тексті різностильової лексики і фразеології; так звані контрастні одиниці (наприклад, експресивна лексема серед емоційно нейтральних і стандартних одиниць тексту)» [43; с. 25].

«Помилковими з погляду норм лексичної сполучуваності, – додає Н. Бондаренко, є плеоназми – поєднання слів, де лиш одне слово є зайвим, що не має додаткової смислової інформації. Обидва слова або зовсім не різняться за значенням (є абсолютними синонімами), або відмінність між ними незначна. Ці слова можуть належати до різних частин мови і мати суміжну семантику» [10; с. 19].

Невміння журналістів точно висловити свою думку виявляється й у такій ваді, як мовленнєва надмірність. Цій проблемі присвячено праці таких науковців, як А. Коваль, І. Качуровський, І. Кочан, П. Селігей.

Для номінування поняття «мовленнєва надмірність» користуються двома термінами «плеоназм» і «тавтологія». Для їхнього розрізнення послугуємося думкою видатного мовознавця В. Виноградова. На переконання науковця, головною відмінністю між тавтологією і плеоназмом є те, що в останньому не дублюються лексеми, а повторюється суть попереднього виразу. Це мовленнєвий зворот, у якому є зайві слова, невмотивовані логічно, тобто він уміщує синоніми, або ж значення одного зі слів передбачає дублювання значення іншого [16; с.235]. Інакше кажучи, плеонастичні конструкції поєднують слова, одне з яких є інформативно порожнім.

Не можемо проігнорувати той факт, що помилка є феноменом і лінгводидактичним. Методика навчання мови повсякчас торкається питання

причин виникнення, типології учнівських помилок та шляхів запобігання анормативів. Н. Бондаренко дослідила основні види лексичних помилок у писемному мовленні старшокласників. Серед таких: «неточність вибраного слова (нерозрізнення синонімів, паронімів); уживання слів у невластивому або невідповідному контексту значенні (я рахую (треба: вважаю); порушення лексичної сполучуваності (отримати (треба: здобути) перемогу); уживання плеоназмів, тобто надлишкових слів (молода дівчина); невиправдане повторення того самого слова або спільнокореневих слів (тавтологія) (ростуть рослини; співробітники добре зробили роботу); лексичні росіянізми (приймати (треба: брати) участь; бувший (треба: колишній) учень); використання діалектних і просторічних слів у літературному мовленні (я взув мешти (треба: туфлі); невмотивоване використання слів різної стилістичної належності та емоційно-оцінних слів; неправильне вживання фразеологізмів, слів із фразеологічно зв'язаним значенням(у сімох няньок дитина без ока (треба: де багато господинь, там хата не метена); лексичні анахронізми – слова і вислови, невідповідні лексичним, фразеологічним та ін. нормам конкретної епохи (Леся Українка отримала путівку на море)» [10; с. 17–18].

Аналізуючи стан редагування помилок у сучасних книжкових виданнях О. Русецька звертає увагу на недотримання і морфологічних норм. «Морфологічні помилки, свідчить дослідниця, – це вид граматичних помилок, що виявляються у порушенні творення граматичних форм, викривленні морфемної будови слова, неправильному творенні відмінкових форм, форми числа, дієвідмінювання тощо» [66; с. 148]. Як приклад лінгвістка наводить слова: «сніга» замість «снігу», «смертельної болі» замість «болю», «кричуть» замість «кричать» та ін. Такі помилки виникають як наслідок порушення правил творення форм слів.

Таку лексичну помилку як суржик П. Куляс розглядає майже на всіх мовних рівнях. Під суржиком дослідник розуміє усі вияви впливу російської мови на українську. Зокрема, у морфології українська мова зазнає міжмовних

модифікацій у таких виявах: «парадигмальні форми іменників, прикметників, дієслів за російськими зразками; неживомовні відмінкові форми прикметника (зокрема неживомовна форма орудного відмінка); використання російськомовних граматичних моделей при ступенюванні прикметників, дієприкметників, прислівників; суфіксальні та префіксальні інтерференції з російської мови» [43; с. 28].

Найбільша кількість морфологічних помилок, як виявило дослідження О. Русецької, трапляється під час вживання числівників. У журналістських текстах П. Куляс помітив такі анормативи у використанні числівників: «неправильне відмінювання простих числівників; помилки у формах складених порядкових числівників; помилки у вживанні збірних числівників; неправильне відмінювання дробів; подання точної цифри як приблизної кількості – фактична помилка, яка виникає при написанні числівників цифрою в поєднанні зі словами «тисяч», «мільйонів» тощо; неузгодження числівника з іменником (хибна граматична форма іменника у складі кількісно-іменних сполук); неправильне керування числівникових словосполук з прислівниками та прийменниками (майже, понад, близько і под.); помилки у творенні складного слова з числівниковим елементом – часом виникає числівник другий там, де мав би бути займенник «інший» і навпаки; неточний вибір роду числівника в ідіомах (типу один одному, одне одному, одна одній); неправильні і непотрібні нарощення при цифрі; невиправдане використання збірного числівника» [43; с. 26].

П. Куляс фіксує найбільш поширені випадки морфологічних девіацій при вживанні іменників. Серед таких: «плутання відмінків; неточності у вживанні іменників чоловічого роду однини в родовому відмінку з варіативним закінченням (-у/-а); характерні помилки у використанні кличного відмінка; неврахування особливостей вживання в українській мові давального відмінка іменників чоловічого роду з варіативним закінченням (у/-ові); відмінювання так званих «невідмінюваних» запозичених іменників; вживання в однині іменників, які мають тільки форму множини; вживання у

множині іменників, які мають тільки форму однини; збірне поняття як множина» [43; с. 25–26].

У журналістських текстах мають місце помилкові граматичні форми дієслів: «неправильний вибір часової форми; різнобій у вжитих видових формах; різнобій у видочасових формах; неузгодження в числі в числівниково-іменниковій сполуці; неконтекстний вибір поміж синтетичною й аналітичною формами майбутнього часу» [43; с. 25–26]. Також дослідником зафіксовані похибки у використанні прикметників, дієприкметників, прислівників: «сплутування морфологічних форм твердої і м'якої груп; неточності в ступенюванні: помилкове поєднання двох різних форм ступенювання; використання російськомовної граматичної моделі; злиття простої і складеної форм ступенів порівняння; пропуск прийменника або сполучника в словосполучі з прикметником (дієприкметником, прислівником) у вищому ступені» [43; с. 26].

Синтаксичні помилки виникають як наслідок порушення узгодження, прийменникового і безприйменникового керування. Як ілюстрацією виявів синтаксичних порушень скористаємося дослідженням О. Русецької: «ООН прийняв резолюцію» (правильно: прийняла, бо стрижневе слово «організація»); «дякувати вас» (правильно: вам); «дійшов до висновку» (правильно: дійшов висновку); «згідно наказу» (правильно: згідно з наказом). Чимало помилок виникають у словосполученнях з прийменником по: досвід по обміну досвід обміну; по народжуваності – за народжуваністю; по тривалості життя – за тривалістю життя. Також простежується порушення норми керування в підрядному словосполученні: «нав'язування своїх цінностей, правил і культури іншої частини суспільства» (іншій частині суспільства) [66; с. 148].

П. Куляс у журналістських текстах найчастіше помічає такі різновиди синтаксичних помилок: «порушення автором логічних вимог до побудови однорідного ряду (це й логічна помилка); неврахування ним усіх можливих варіантів зв'язків між членами речення; нерозуміння логічних функцій

сполучників, розділових знаків у реченні; незнання структури синтаксичних одиниць» [43; с. 17].

Одночасно дослідник подає перелік складних випадків синтаксису, вивчаючи порушення в структурі простого речення, аналізуючи при цьому стилістично не виправдані інверсії, незавершеність речень. Прослідковує порушення правильної сполучуваності слів, зокрема норм узгодження та керування, розглядає випадки неправильного узгодження підмета з присудком, помилки творення означальних (іменниково-прикметникових) словосполучень, неузгодження граматичної форми означення з означуваним словом. Серед помилок у керуванні називає неправильну відмінкову форму керованого іменника, уживання прийменникової конструкції замість безприйменникової або навпаки [43; с. 18].

П. Куляс чимало пунктуаційних помилок вбачає у неправильному виділенні вставних слів і словосполучень або недоречне виділення вставного слова, яке належить до вставної словосполуки [43].

Отже, розглянувши запропоновані підходи до типології помилок, можемо віддати перевагу класифікації за відповідністю нормам сучасної української літературної мови (орфографічні, лексичні, фразеологічні, морфологічні, словотвірні, синтаксичні, пунктуаційні, стилістичні, орфоепічні, акцентуаційні).

Розглянути вияви абсолютно всіх мовних порушень, звісно, неможливо, однак огляд попереднього досвіду дослідження девіацій усіх типів помилок є важливим у перспективі виявлення аномативів та подальшого їхнього уникнення.

У цьому дослідженні, зважаючи на особливості писемної форми мовлення та вимоги публіцистичного стилю, будемо керуватися типологією, що враховує орфографічні помилки, лексичні (у тому числі лексико-словотвірні), фразеологічні (за наявності), морфологічні, синтаксичні, пунктуаційні. Встановлення стилістичних помилок реалізується на основі аналізу лексичних, морфологічних, синтаксичних одиниць, тому девіації

стилістичного характеру розглядатимуться в межах опису різнотипних лексико-граматичних помилок.

1.4 Причинний аспект ненормативних одиниць

Порушення норм можуть виникати в мовленні – процесі індивідуальної реалізації мови в діяльності конкретної людини – як вираження мовними засобами її оригінальних думок і почуттів. Основною і найпершою якістю зразкового мовлення є його правильність. «Правильним вважають мовлення, що відповідає мовним нормам. Друга за значущістю якість – чистота мовлення. Чистим є мовлення, де немає невластивих літературній мові або відторгнених нею слів, словосполучень, синтаксичних конструкцій», – пояснює Н. Бондаренко [10; с. 17].

Запорука чистоти й правильності мовлення полягає, насамперед, у виявленні причин виникнення помилок. Саме опираючись на причини породження масових типів помилок можливо виробити інструментарій для їхнього викорінення й подолання, запровадити методологічні підвалини корекції девіативної комунікації, установити прийоми аналізу й способи приведення подібних текстів у відповідність із нормами.

Загалом вивчення помилок не вичерпує своєї актуальності за рахунок необхідності їх уникнення та виправлення у разі допущення. П. Куляс вважає, що методи редагування полягають у знанні причин виникнення девіацій, розумінні критеріїв їх виявлення, застосуванні редакторських прийомів аналізу та правки тексту, знанні загального алгоритму роботи редактора з текстом [43; с. 16]. Як бачимо, причинний аспект закладає підвалини успішної правки тексту та унормування рукописів згідно з кодифікованими правилами.

Дослідник типології помилок П. Куляс переконує, що «кожен із типів помилок може зумовлюватися різними причинами. Їх потрібно аналізувати для виявлення глибинної природи пошкоджень тексту, усебічного

врахування типологічних характеристик помилок для впевненого і точного редагування» [43; с. 16].

Причиною-домінантою виникнення помилок, безперечно, є незнання мовних норм, а донедавна єдиною причиною появи мовних огріхів називали граматичну неграмотність. Однак надбання Ф. Бацевича, Р. Іванченка, М. Жинкіна та інших дослідників зумовили врахування у виявленні причин помилковості механізму породження мовлення, порушивши питання зв'язку мови й мислення, започатковане ще В. фон Гумбольдтом, психологічних передумов породження висловлювань. Ментально-психологічна природа думки пояснює широкий спектр помилок, що відбиваються в писемній комунікації.

Ураховуючи такі передумови, сьогодні вже не можемо обмежитися тільки лінгвальними причинами виникнення помилок, такими як незнання норм чи зумисне калькування мови. Сучасні підходи до трактування природи помилок базуються на врахуванні екстралінгвальних чинників виникнення аномативів. Ментально-психологічні особливості мовної особистості враховують специфічні причини породження помилок, зокрема звичайну психофізичну втому, специфіку мислення. До останніх П. Куляс відносить «помилкові узагальнення чи неправильні аналогії, внаслідок яких з'являються лексичні, орфографічні, морфологічні, синтаксичні помилки» [43; с. 17].

О. Русецька вважає, що «виникнення ненормативних дій з боку людини зумовлюється складністю її внутрішнього світу, визначальним впливом підсвідомого на кожен рух особистості, величезним масивом інформації, який потрібно миттєво опрацювати і зреагувати на нього. Психологічний аспект помилкових дій є об'єктом дослідження вчених і лікарів-психологів» [66; с. 147]. Отже, дослідниця віддає належне психологічним причинам продукування мислення й мови, що пояснює природу аномативів. Однак можемо погодитися з цим лише частково, оскільки мовні закони у свідомої мовної особистості набувають безумовного характеру, провокуючи

відбір потрібних мовних одиниць незалежно від ситуації та психологічного стану. Складність внутрішнього світу мовця може зумовлювати переважно логічні помилки, але не є причиною й поясненням орфографічної чи морфологічної безграмотності.

Звертаючись до проблематики екстралінгвальних чинників виникнення помилок, О. Рісс висловлює припущення, що першопричина таких девіацій, зокрема коректорських, полягає у природі нашого зорового аналізатора, на роботу якого негативно впливає різноманітний шум та втома [13; с. 53].

Українські дослідники засобів масової інформації (А. Капелюшний, В. Мельничайко, Д. Баранник та інші), аналізуючи психологічні причини породження помилок, відзначають також, що орфографічні помилки з'являються у результаті помилкових узагальнень, неправильної аналогії між різними написаннями. Проаналізувавши психологічну природу орфографічних помилок, український дослідник Д. Баранник зробив висновок, що виникнення їх спричиняється неправильним застосуванням логічної процедури узагальнення [6; с. 15]. Це призводить до хибного «перенесення» правила, некоректного застосування прийомів розпізнавання орфографічних явищ; помилкових узагальнень орфографічного характеру; помилкових узагальнень граматичного характеру. Це, на думку автора, помилки нерозуміння або нерозрізнення мовних значень, помилки від неправильної техніки застосування правила [47].

Про вплив мовного середовища як причини нівелювання мовних норм говорить Н. Бондаренко: «Відхилення від норми зазвичай є наслідком впливу на мовлення індивіда просторіччя, місцевих діалектів і соціальних жаргонів, власних мовленнєвих навичок, що не відповідають мовній нормі з огляду на їх нестійкість, непідкріпленість достатньою мовленнєвою практикою тощо. Нерідко причинами порушення норм є недостатнє їх засвоєння, невміння чи небажання розібратися у значеннєвих відтінках слів, шкідливий вплив жаргонів, сленгів. Усе це свідчить про низьку культуру мовлення,

нерозвиненість мовного чуття і смаку, брак потреби у бережливому ставленні до мовної традиції» [10; с. 16].

Зокрема, серед причин синтаксичних помилок – викривлене розуміння окремими мовцями підоснови синтаксису, помилкове усвідомлення взаємозалежності логічних законів і синтаксичних норм. Як результат – дисбаланс між авторським задумом і розумінням читача.

Із-поміж чинників виникнення лексичних анормативів Н. Бондаренко виділяє такі: «ненормативні мовленнєві впливи; незнання норми; порушення лексичної норми; невміння або небажання користуватися словниками; збіднілий словниковий запас; бідність синоніміки; стилістична обумовленість слововживання; поспішність вибору слова та брак самоконтролю; нерозвиненість мовного чуття» [10; с. 17].

Збіднілий словниковий запас методологиня Н. Бондаренко називає основною причиною порушення норм слововживання у школярів. Але нерідко саме цей чинник провокує нівелювання лексичної норми і освічених фахівців видавничої справи. Як наслідок, фрагментарні знання значень слів, особливо іншомовного походження, породжують їхнє звукове й морфологічне спотворення при словозміні, неправильне поєднання з іншими словами.

Поширеною причиною лексичних помилок є невдала сполучуваність. Варто брати до уваги, що не всі слова можуть поєднуватися одне з одним. Лексична сполучуваність, указує Н. Бондаренко, визначається й обмежується значенням слів, їхньою стилістичною належністю, емоційним забарвленням, граматичними характеристиками (карі очі, а не брунатні; міцна дружба, а не сильна). Причини помилок на сполучуваність різні. Мовець має помилкове уявлення про описуване явище, а відтак не відстежує його системні предметно-логічні зв'язки (натомість він установлює такі зв'язки, які суперечать логіці та спотворюють смисл речення: фермери посадили (треба: посіяли) озимі; дачники посіяли овочі (треба: посадили) [10; с. 19].

Невміння користуватися багатозначністю, омонімією, антонімією, паронімією мови часто викликає смислову неоднозначність, недоречність асоціацій (наприклад, речення «Коли гості були за столом, господиня розлила чай» породжує питання: пролила чи налила?). Неправильний добір лексем може спричинити стилістичну помилку, адже деякі слова, особливо емоційно забарвлена лексика, є стилістично маркованими і прийнятними лише в окремих сферах вживання.

Стосовно причин породження лексичних помилок П. Куляс висловлює свої міркування: «Серед помилок у доборі слова деякі виникають внаслідок недостатньо повного знання і тонкого відчуття семантики слова, незнання позамовного об'єкта, що описується, невміння користуватися переносним значенням слова тощо» [43; с. 25].

В. Мельничайко серед причин лексичних помилок називає ще: розбіжність між звуковою формою і реальним значенням слова; обмеженість синонімічних ресурсів мовця; недостатність мовного досвіду [47].

Дослідники переконують, що найпоширенішими причинами неправильного формотворення (морфологічних девіацій) є незнання норм у момент написання або складні випадки у застосуванні орфографічних правил. До причин морфологічних помилок належать також недостатнє засвоєння норм словотворення і словозміни; нерозуміння семантичних і граматичних властивостей частин мови [47].

Серед причин синтаксичних помилок П. Куляс називає такі: нерозуміння смислово-граматичних зв'язків між словами; незнання структури синтаксичних одиниць; недостатньо розвинена оперативна пам'ять; неуважність до мовного оформлення думки; порушення автором вимог до побудови однорідного ряду; одна з проблем пунктуації: дуже часто ставлять кому там, де є синтаксична пауза, але там, де немає на неї граматичної потреби [43; с. 428].

Деякі помилки зумовлені нормативною змінністю мови. Зміни в правописі, з одного боку, фіксують актуальні зрушення у використанні

мовних засобів, однак часто провокують мовців на помилку під час вживання застарілих варіантів написання.

Отже, причиновий аспект породження помилок закладає підвалини успішної правки тексту та унормування рукописів згідно з кодифікованими правилами. Попередні дослідження засвідчують, що мовні помилки мають суто лінгвістичну природу, обумовлену незнанням мовних норм, та ментально-психологічну, яка враховує позалінгвальні чинники. З'ясування причин різнотипних анормативів багатьма науковцями встановлює той факт, що кожен тип помилок зумовлюється своїми специфічними передумовами, виявлення глибинної природи яких дозволяє якомога ретельніше вивчати медіатексти на предмет їх нормативності / ненормативності.

ВИСНОВКИ ДО I РОЗДІЛУ

Надалі у дослідженні керуватимемось розумінням помилки як такого анорматива, що виникає в результаті невмотивованого порушення літературної норми і неправильних мисленнєвих операцій. Полярною до помилки категорією є норма, тобто стабільний мовний факт, що відповідає системі мови і становить єдину можливість або найкращий для конкретного випадку варіант, відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови в процесі спілкування. Більшість лінгвістів схильні вважати найширшою типологію норм за співвіднесеністю із рівнями мови. Відповідно класифікація корелює із нормами літературної мови, тому у писемній формі комунікації доцільно розглядати орфографічні, словотвірні, лексичні, фразеологічні, граматичні (морфологічні і синтаксичні) та стилістичні помилки, вияви яких намагатимемось прослідкувати у цій роботі на матеріалі текстів публіцистичного стилю.

Причиновий аспект ненормативних одиниць базується на лінгвальних та позалінгвальних чинниках, комплексне урахування яких закладе основи для виявлення, аналізу, опису анормативів, редагування та подальшого запобігання цим девіативним утворенням.

РОЗДІЛ II

ТИПОЛОГІЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОМИЛОК НА МАТЕРІАЛІ ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ «33 КАНАЛ»

2.1 Вияви орфографічних помилок

Написання журналістських матеріалів не обходиться без анормативів, природа яких зумовлена порушеннями орфографічних норм. Брак відповідних лінгвістичних знань негативно позначається на правописі лінгвоодиниць. Редакторська практика прихильна до класифікації помилок з урахуванням типів орфограм, якою послуговуватимось і ми.

Шляхом лінгвообстеження вдалося виявити, що автори публіцистичних текстів допускають порушення законів евфонії української мови, зокрема:

а) порушення правил чергування прийменників *у / в*:

- потрібно було вжити у: між двома приголосними – «*тоді як в кожній*», «*із Юрієм в них*», «*як в кожній*» (№31 від 22.07.2020; с. 16, 17), «*який вже*», «*пишуть в соцмережах*» (№37 від 02.09.2020; с. 17, 4); на початку речення незалежно від наступного звука – «*Все починалось...*», «*В областях...*» (№31 від 22.07.2020; с. 17, 16); «*В 52 дитсадках*» (№37 від 02.09.2020; с. 5);

- потрібно було вжити в: після голосного перед більшістю приголосних (окрім *в, ф, хв, льв* і под.) – «*дівчину у селі*», «*дівчину у якійсь*», «*госпіталізували у дитячу*», «*кинули у чагарник*» (№31 від 22.07.2020; с. 3, 17), «*першими узялись*» (№19 від 29.04.2020; с. 19), «*з п'ятниці усе село*», «*ситуація у кардіоцентрі*», «*підтверджено у одинадцяти*», «*коли усі*», «*дякує усім*», «*заспокоюємо усіх*», «*невдовзі у родині*» (№31 від 22.07.2020; с. 3, 4), «*проблему усім*» (№37 від 02.09.2020; с. 17);

б) помилкове вживання прийменників *з / зі / зо / із*:

- потрібно було вжити **і́з**: переважно між свистячими й шиплячими звуками (з, с, ц, ч, ш, щ) та між групами приголосних (після них або перед ними) – «*залишайтесь з нами*» (№19 від 29.04.2020; с. 2);

- доречно було вжити **з**: щоб уникати збігу голосних – «*процання із*» (№19 від 29.04.2020; с. 2), «*що із землею*», «*двоє із рейдерів*» (№31 від 22.07.2020; с.7, 17);

- порушення у зв'язку з уживанням прийменників *зі / зо*: не виявлено;

в) порушення норм уживання сполучників *і-й*:

- необхідно було вжити **й**: між двома голосними – «*зреагувати і уникнути удару*», «*журналісти і оператори*», «*хто і навіщо*», «*себе і родичів*» (№31 від 22.07.2020; с. 3, 17, 6, 7).

Уплинули на милозвучність і чергування часток *б-би*: «*а ми б без проблем*», «*показали б всю*» (№31 від 22.07.2020; с. 6) – треба було вжити **бу**.

Як виявило дослідження, труднощі виникають і з оновленими правописними нормами. Зокрема, це стосується орфограми «Велика і мала літера»: «*Про це під час онлайн-конференції у Facebook повідомила в. о. міністра освіти...*» (№16 від 08.04.2020; с. 18). За останньою редакцією «Українського правопису», назви сайтів без родового слова пишемо з малої букви [77; с. 62], до того ж, видання фіксує подібні приклади кирилицею, тому нормативним буде варіант «*Про це під час онлайн-конференції у фейсбук повідомила в. о. міністра освіти...*».

Таке ж пояснення стосується і написання слова «інтернет», якщо воно означає загальну назву технології, засіб доступу до масової інформації, а не комп'ютерну мережу «Internet», що була створена в 60-х роках в межах одного з проєктів Міністерства оборони США. У контексті «*Але, як відомо раніше, в Україні ще є села, де не функціонують Інтернет та комп'ютери*» (№16 від 08.04.2020; с. 18) аналізоване слово вжите у загальному значенні, тому підстав писати його з великої літери більше не виникає, адже на момент затвердження останньої редакції правопису інтернет став буденним

стандартом, а відповідна лексема на позначення назви цієї технології здобула статус загальної назви.

Речення «*Це знає лише Офіс президента...*» (№26 від 17.06.2020; с. 2) ілюструє помилку при написанні назви найвищої державної посади, що, за нормою, пишемо з великої літери [77; с. 63]. Відтак правильно – «*Це знає лише Офіс **Президента**...*». Власне порушення цієї орфограми в аналізованому друкованому виданні непоодинокі: «*Ще тільки не звертався до **президента** України*» (№37 від 02.09.2020; с. 17); «*Поки депутати і **президент** проголосують про закон...*»; «*Але поки **президент** не приїхав*» (№31 від 22.08.2020; с. 7).

Непоодиноким виявом орфографічної неграмотності журналістів є неправильне написання ввічливої форми займенника-звертання, що, як відомо, повинен писатись із великої літери: «*То виходить, що **ви** проти зняття мораторію та відкриття ринку землі?»*» (№19 від 29.04.2020; с. 16). За контекстом медійної статті, інтерв'юер звертається до однієї людини, тому зрозуміло, що займенник *ви* – потенційна ввічлива форма звертання, а не друга особа множини, тому повинно бути «*...що **Ви** проти зняття...*».

Незручності, викликані нововведеннями «Українського правопису», показали несистемність стосовно орфограми «Написання складних іменників з першою частиною *нів-*», тому у виданні трапляються як правописні варіанти 1993, так і 2019 років: «***нів**року її пенсії*» (№31 від 22.08.2020; с. 5) – за застарілими нормами, і «*де я навчався **нів** року*» (№35 від 19.08.2020; с. 15) – за оновленим правописом.

Проте деякі зміни, до прикладу, унормування фемінітивів, фонетичний принцип фіксації на письмі слів з латинським коренем *-ject*, таки «прижилися» у мовленні окремих медійників: «***міністерка***», «***проект***» (№16 від 08.04.2020; с. 18).

Орфографічну неграмотність виявлено у слові, правопис якого регулюється нормою чергування приголосних при словозміні. Це слово з контексту «*рекомендації стоматолога **надкусувати** їжу*» (№31 від

22.08.2020; с. 9). Дієслово доконаного виду *надкусити* має корінь, що закінчується приголосним *-с*, але в недоконаному виді цей корінь потрапляє в позицію перед *-у*, що історично спричинило чергування кореневого *-с* на *-ш*. Тому правильно – «*надкушувати їжу*». Проте можемо здогадуватись, що такий вибір не випадковий, оскільки варіант *надкусувати* зберігає відголосок консервативної російської норми, у якій чергування не такі прогресивні, як в українській. Тому це пояснює інтерферентний вплив сусідньої мови й на фонетико-морфологічному рівні, який регулює норми орфографії.

У реченні «*Змагання проводимо в сьоме*» (№38 від 09.09.2020; с. 4) наявне порушення орфографічної норми «прислівники, утворені сполученням прийменника та числівника, пишемо разом» [77; с. 44], тому правильно – «*Змагання проводимо всьоме*».

Приклад «*не взмозі спинити*» (№31 від 22.07.2020; с. 3) фіксує порушення орфографічної норми написання прийменників з іменниками, що, за правилом, пишуться окремо. Отже, нормативно – «*не в змозі спинити*».

Як виявилось, орфографічна грамотність медійників аналізованого часопису потребує удосконалення (загалом виявлено та описано 42 помилки цього типу). Чимало порушень виявлено щодо норм евфонії української мови (усього – 29 аномативів), найбільше з яких стосується правил чергування прийменників *у/в* (а це 21 помилкове вживання). Деякі аномативи викликані ігноруванням оновлених правописних норм, зокрема орфограми «Велика і мала літера» (7 прикладів відхилення). Інші орфографічні помилки не носять систематичного характеру (6 девіативних лінгвоутворень) і представлені поодинокими репрезентаторами порушень різнотипних орфограм. Відсоткове співвідношення орфографічних помилок наведено у додатку 2.

2.2 Лексичні помилки

Структурна та фонетична подібність деяких лексем, яких називаємо паронімами, спричинила їх сплутування: «... і *допускає*, що саме вони

[лікарі] могли інфікуватись за межами лікарні» (№19 від 29.04.2020; с. 2). У наведеному фрагменті помилка викликана недоречним вживанням одного члена з паронімічної пари «допускає-припускає». Лексичні значення цих слів свідчать про доцільність уживання в цьому контексті слова *припускає*. *Допускати*, за тлумачим словником, означає ‘дозволяти чому-небудь статися’ [72; т. 2; с. 375]. *Припускати* ж – ‘вважати за можливе, ймовірно щонебудь’ [72; т. 7; с. 718]. Відповідно правильно – «... і *припускає*, що саме вони *[лікарі]* могли інфікуватись за межами лікарні».

Нерозрізнення паронімів «заходи-засоби» прослідковано й в іншому фрагменті: «Люди зазнають більше збитків від **запобіжних засобів** проти цього вірусу, ніж від самого вірусу» (№19 від 29.04.2020; с. 4). У тлумачному словнику йдеться про «запобіжні заходи» як такі, що «вживаються для захисту когось або чогось від небезпеки, пошкодження і т. ін. Існує ряд заходів, за допомогою яких можна запобігти виникненню епідемій. Це запобіжні, або профілактичні заходи, які провадяться тоді, коли епідемії ще нема» [72; т. 3; с. 268]. А «засіб» – це те, чим користуються, у цьому контексті – це «ліки або предмети, необхідні для лікування чи попередження хвороб» [72; т. 3; с. 307]. Тому правильний варіант – «Люди зазнають більше збитків від **запобіжних заходів** проти цього вірусу, ніж від самого вірусу».

Підступним є паронімічний «дуєт», членів якого помилково вважають абсолютними синонімами. Це пара «*усмішка-посмішка*». Справа в тому, що доброзичливе значення має тільки слово *усмішка*, лексема *посмішка* ж наділена саркастичним змістом і відповідає російському значеннєвому аналогу «*насмешка*». Вочевидь цього не знають і медійники, оскільки контекст «*Ведуча в прямому ефірі демонструє білосніжну **посмішку***» (№31 від 22.07.2020; с. 9) не передбачає уїдливого підтексту, а отже доречною в ньому була б таки лексема *усмішка*.

Деякі випадки слововживання мотивують до підбору доречніших мовних засобів. До прикладу, сполука «*напруга **зніметься***» (№29 від 08.07.2020; с. 3) провокує заміну наведеного дієслова таким, чия власне-

семантична валентність найдоречніша для поєднання зі словом *напруга* – «*напруга спаде*». Доречнішого слововживання потребує контекст «*У Вінниці зафіксовано **вдруге** захворювання...*» (№36 від 26.08.2020; с. 4), правильно – «*У Вінниці зафіксовано **повторне** захворювання...*».

У результаті лінгвообстеження медіа-матеріалів було виявлено випадки введення у мовне полотно семантично порожніх слів – плеоназмів, побудованих за різноманітними структурно семантичними моделями. Так, журналісти видання «33 канал» визнають сполуку *на сьогоднішній день* нормативною, позаяк часто послуговуються нею у своїх статтях: «*На сьогоднішній день Вінниччина є 15 областю, де вручаємо обереги*» (№38 від 09.09.2020; с. 15); «*На сьогоднішній день на державному рівні не визначені джерела фінансування*» (№16 від 08.04.2020; с. 5); «*Загалом з початку 2020 року **по сьогоднішній день** на обліку в центрах зайнятості області 10 458 людей*» (№16 від 08.04.2020; с. 16); «*На сьогоднішній день я та інші голови районних та міських осередків відсторонені від виконання обов'язків*» (№35 від 19.08.2020; с. 5). Етимолого-семантичний аналіз засвідчує протилежне – конструкція є плеонастичною і тому ненормативною, оскільки лексема «сьогодні» містить дві семи: «сього» (тобто *сей, цей, що зараз*) і «день», тому дублювання семи «день» в окремому слові буде зайвим. Подібну сполуку бажано уникати в мовленні, послуговуючись натомість семантичними відповідниками *на сьогодні / на тепер / на цей день / у нинішній час*. Структурно сполука *сьогоднішній день* – поєднання прикметника та надлишкового іменника. Аби обслуговувати мовленнєві потреби у значенні ‘цього дня’, тобто відповідати на питання «коли?», відповідному прикметнику для самостійного функціонування необхідно транспозуватися в прислівник *сьогодні*. Подібне пояснення стосується сполуки «*вихідний день*» (№31 від 22.07.2020; с. 18). Тлумачний словник трактує слово *вихідний* як ‘вільний від роботи або навчання (з уточненням «про день»)» [72; т. 1; с. 527]. Отже, лексема *вихідний* своїм семантичним обсягом здатна самостійно вказати на день, вільний від навчання або роботи,

а тому зовсім не потребує поєднання зі словом *день*, оскільки є автосемантичною.

Мовленнєва надлишковість помітна і в структурному прикладі «родове поняття + видове»: *«рішення перенесено на травень місяць»* (№16 від 08.04.2020; с. 12), де слово *місяць* – зайве. За моделлю «дієслово + однокореневий надлишковий прислівник» побудоване словосполучення *«об'єднати воєдино»* (№19 від 29.04.2020; с. 2), коли вживання слова *воєдино* немотивоване. Помилкове поєднання прислівників-абсолютних синонімів зафіксовано в прикладі *«аби наші побоювання не стали цілком і повністю виправданими»* (№19 від 29.04.2020; с. 4).

Оголошення у виданні, як виявилось, теж потребують ретельнішої редакторської правки, адже відповідна шпальта усіяна пропозиціями *«вільна вакансія»* (№31 від 22.07.2020; с. 18), але подібна сполука, «власне український прикметник + іменник іншомовного походження», є носієм структурно-семантичного дисонансу.

У фрагменті з умістом фрази, побудованої за моделлю «віддієслівний іменник + однокореневе дієслово» *«Правопорушник під час затримання отримав поранення»* (№16 від 08.04.2020; с. 1) зафіксовано морфемне дублювання співзвучних коренів «-трим-». Тому доречніше було б замінити один із компонентів, до прикладу: *«Правопорушник під час затримання зазнав / одержав поранення»*.

Схоже «масло масляне» однокореневих слів, що входять до складу одного словосполучення, помітне у випадку *«щоб ставити вистави, треба було шити»* (№31 від 22.07.2020; с. 11). Тому доречнішим буде перефразування, наприклад *«щоб мати змогу демонструвати вистави, треба...»*. Доповнює цей ряд і загальноживаний приклад *«подарунки дарували відповідні»* (№31 від 22.07.2020; с. 9). Як альтернатива цьому плеоназму – *«гостинці дарували», «вручали / презентували подарунки»*.

Зайвим уточненням послуговуються мовці, що вживають фразу *бачити на власні очі* або такий її варіант: *«Коли ти бачиш своїми очима...»* (№37 від

02.09.2020; с. 4). Виникає логічне питання, а чи можна бачити чужими очима?

Зайве уточнення за моделлю «іменник + однокореневий надлишковий прикметник» помічене в реченні «У **Вінниці** зафіксовано вдруге захворювання відомого **вінницького** медика» (№36 від 26.08.2020; с. 4), правильно – «У **Вінниці** зафіксовано повторне захворювання у відомого **медика**».

Вияви тавтології у медійних текстах, на жаль, теж не поодинокі. Так, відверте дублювання лексеми *день* помітне у прикладі «Із **того дня** і по сьогоднішній **день**» (№37 від 02.09.2020; с. 17), що знову ж доводить необхідність уникнення сполуки *сьогоднішній день* у нашому мовленні: «Із **того дня і по сьогодні**».

«Дуже багато диванних експертів розмірковують, хто що **зробив** і що для цього **потрібно зробити**» (№19 від 29.04.2020; с. 17). Одне з повторюваних слів наведеного фрагменту, до прикладу, можна було б замінити лексемою *виконати*. «Люди зазнають більше збитків від запобіжних засобів проти цього **вірусу**, ніж від самого **вірусу**» (№19 від 29.04.2020; с. 4). Слово «*вірусу*» в одному з випадків можна було б замінити лексемою «*епідемію*».

На шпальтах аналізованого часопису було зафіксовано і такі випадки тавтології: «яка під час хвороби **заввідділенням** і депутата Вінницької облради Валерія Якимця виконувала обов'язки **заввідділенням** хірургії...» (№19 від 29.04.2020; с. 2), коли правильніше – «... яка виконувала обов'язки тимчасово хворого завідувача відділення хірургії Валерія Якимця, відомого як депутат Вінницької облради».

Потребує редагування задля усунення тавтології речення «**З** цією **метою** надіслані запити з **метою** отримання відповідної інформації» (№19 від 29.04.2020; с. 6) на кращий варіант, як от «Задля цього були надіслані запити з **метою** отримання відповідної інформації».

Тавтологія трапляється і на рівні тексту. Не потребує розлогого пояснення недоречність ідентичного дублювання слова в такому фрагменті: «Здав аналіз на **коронавірус**. Він був негативним. А вже під час лікування в нього виявили **корнонавірус**» (№31 від 22.07.2020; с. 4). Редагування привело до такого варіанта: «Здав аналіз на **коронавірус**. Тест показав негативний результат. Хворобу в митрополита виявили вже під час лікування». Редакторської правки відносно тавтології вимагає друге речення у фрагменті «Чимало вінничан люблять відпочивати у Болгарії, їдуть вони **туди** через сусідні Молдову та Румунію. Тож чи зможуть дістатись **туди** через пункт пропуску у Могилеві-Подільському...» (№31 від 22.07.2020; с. 15). Варто замінити його на «Тож чи зможуть **курортники** дістатись **цієї країни** через пункт пропуску у Могилеві-Подільському...».

Численними в аналізованому виданні виявились девіативні лінгвооддиниці, що виникли внаслідок міжмовних контактів. У текстах газети представлені, зокрема, одиничні лексеми-інтерфереми: «Передплати газету ... **одинокому** ветерану» (№16 від 08.04.2020; с. 1), але правильно – «**самотньому** ветерану»; «**При допомозі** 40-тонного крана...» (№38 від 09.09.2020; с. 5) помилку допущено під впливом російської іменниково-прийменникової аналогії «*при помощи*», правильно ж – «**За допомогою** 40-тонного крана...».

Пастка використання інтерфереми *невірний* полягає в тому, що це слово в українському мовному просторі набуває іншої семантики. Якщо російською «*неверный*» означає ‘хибний, неправильний’, то питома українське значення цього слова – ‘зрадливий’. Тому в реченні «*Кожен **невірний** крок високопосадовця...*» (№16 від 08.04.2020; с. 4) фіксуємо помилку, адже правильно за змістом – «**хибний** крок». Аналогічно зі словом *вірний*: «*Вимога громади чітка і єдино **вірна***» (№35 від 19.08.2020; с. 2) – «*Вимога громади чітка і єдино **правильна***»; «*А **вірніше**, в чорному квадраті*» (№37 від 02.09.2020; с. 3) – «*А **точніше**, в чорному квадраті*». Подібні

прикладі вживання інтерферем у невідповідному значенні є доказом явища міжмовної омонімії.

Інше значення в українському словнику матиме й інтерферема *оцінка*, а саме ‘бал, відзнака певного рівня за щось’, проте у випадку «метод *оцінки знань*» (№37 від 02.09.2020; с. 16) ця лексема наділена семантикою ‘процес встановлення певного рівня компетентності в чомусь’. Однак українською мовою такий процес називається *оцінюванням*, тому правильно – «метод *оцінювання знань*». Помилкове вживання лексеми *оцінка* у значенні ‘процес’ виникло, до того ж, на морфемно-словотвірному підґрунті. Так, формальними носіями потрібного значення в українській мові є словотвірні афікси – суфікси *-ува* та *-ни*, російська ж мова для цього використовує полісемантичний суфікс *-к*. Отже, інтерферему, в цьому випадку, зафіксовано на словотвірному рівні.

Помічено, що функціонування слів, побудованих за російською словотвірною моделлю з використанням суфікса *-к*, непоодинокі. До прикладу, слово, яке наділене інакшим значенням, що відмінне від російського, *постановка* розуміється як ‘здійснення якої-небудь роботи; здійснення вистави на сцені театру; те ж, що постава – манера тримати в певному положенні тіло або руки, ноги’ [72; т. 7; с. 368]. Отже, його семантичний обсяг не враховує того значення, у якому вжите це слово в контексті «*потрібні для постановки діагнозу*» (№37 від 02.09.2020; с. 16). Правильно було б «*потрібні для встановлення діагнозу*». До такого типу належить і лексична інтерферема *доставка*: «*Послуга доставки сплачується окремо від плати за газ*» (№35 від 19.08.2020; с. 17). Утворення лексеми *доставка* не мотивується з погляду номінації, бо нормативно функціонує власне український іменник *постачання*, тому правильно – «*послуга постачання*».

Нищівний вплив російської відчутний і на сполучі *дорожня обстановка*: «*Водій не врахував дорожньої обстановки*» (№19 від 29.04.2020; с. 5), оскільки витісняє український відповідник «*дорожні*

обставини». Українською варто висловитись «*травми, що належать до важких тілесних ушкоджень*», а не «*травми, що відносяться до тяжких тілесних ушкоджень*» (№19 від 29.04.2020; с. 5).

Штучно перенесене абсолютно без змін в українську мову слово *скупка* «*незаконної скупки людського права на землю*» (№37 від 02.09.2020; с. 17); «*конкретну ціну скупки гектарів*» (№31 від 22.08.2020; с. 7), що означає дію за значенням *скуповувати*. Проте за таким поясненням український лексичний словник фіксує слово *скуповування*, тому матимемо «*незаконного скуповування права*» та «*ціну скуповування гектарів*».

Яскравим репрезентатором інтерференци, що відрізняється від оригінального звучання тільки фонетичними елементами, є слово *перерив*: «*Вінницький завод після перериву відновив виробництво ... модулів для ринку США*» (№19 від 29.04.2020; с. 4), однак український односемантичний аналог – *перерва*, яким і варто послуговуватися («*Вінницький завод після перерви відновив виробництво ...*»).

До подібної інтерферентної підгрупи належить лексема з контексту «*Сьогодні сплачуються солідні суми від орендної плати за землі*» (№19 від 29.04.2020; с. 16), проте використання цього слова в мовленні носіїв української небажане, адже лексичний фонд нашої мови пропонує лексему з аналогічним значенням – «*сплачуються пристойні суми*».

Доволі часто в медійних текстах трапляється анормативне слово *крупний*, що має інтерферентну природу, оскільки відтворює відповідно до орфоепічних та граматичних норм української мови російський експонент якісного прикметника «*крупный*»: «*Орендна плата за землю з трьох крупних сільськогосподарських підприємств*» (№19 від 29.04.2020; с. 16). Однак українською варто мовити «*великих / масштабних підприємств*».

«*Діяли за рамками Закону...*» (№38 від 09.09.2020; с. 5): хоч К. Шаповал [Шаповал1] вважає сполучення *за рамками* та *за межами* синонімічними, все-таки українською доцільніше мовити «*за межами*».

Поширеною є інтерферема, що має походження з російського «на счёт» та вжита в реченні: *«На рахунок охорони я також перегляну провадження»* (№37 від 02.09.2020; с. 17). Українською на рахунок можна покласти гроші, а от говорити прийнято з приводу, стосовно, відносно, щодо когось або чогось. Тому після редагування матимемо *«Щодо охорони я також перегляну провадження»*.

Зловживають не тільки журналісти сполукою з наступного фрагмента: *«по-любому ця піраміда впала б»* (№37 від 02.09.2020; с. 3). Українськими аналогами такого сленгу є слова *безперечно, безумовно, безсумнівно*.

Чимало досліджених прикладів утворюють групу інтерферем, до якої належать ненормативні поєднання кількох слів. У фрагменті *«Але, водночас з тим, вже зараз готуються інформаційні відеоматеріали...»* (№16 від 08.04.2020; с. 4) сполука *водночас з тим* фіксує і вияв міжмовних контактів (рос. «*вместе с этим*»), і демонструє мовленнєву надмірність, оскільки вміщує в собі складник усталеного виразу *«разом з тим»* та його питома український відповідник *«водночас»*, які мають тотожні значення – ‘у той самий час, у той же час; одночасно’. Однак І. Вихованець переконливо аргументує, що саме слово *«водночас»* більшою мірою відповідає духові української мови, а сполуку *«разом з тим»* порівнює з російським «*вместе с тем*» [Вихованець¹, 2012; с. 191]. Отож, варто виправити наведене речення на *«Але, водночас, вже зараз готуються інформаційні відеоматеріали...»*.

Сполука *«більш того»* (№19 від 29.04.2020; с. 17), *«більше того»* (№35 від 19.08.2020; с. 5); *«більш того, його...»* (№19 від 29.04.2020; с. 19) – інтерферема, що виникла під впливом російського вислову *«более того»*, коли доречно *«навіть більше / ба більше / ще більше»* [78, 2013; с. 313]; замість поширеного в мовленні словосполучення *підіймати питання* («*Дане питання підіймалось на обговорення...*» (№19 від 29.04.2020; с. 17) І. Фаріон рекомендує вживати *«порушувати питання (проблему)»* [78, 2013; с. 323], а в реченні *«Після прийнятих заходів ветеринари проведуть профілактичні щеплення»* (№38 від 09.09.2020; с. 2) словосполучення *прийнятих заходів*

замінити на *вжитих заходів* [78, 2013; с. 324]. Похідну від словосполучення «*тем не менее*» інтерферему «**Тим не менш** потрібно приймати радикальні рішення...» (№19 від 29.04.2020; с. 17) лінгвістка радить замітити властивими українській словами та сполуками *а втім / однак / проте / попри те* [78, 2013; с. 326]. Узвичаєна іменниково-прийменникова сполука *в принципі* («**Вони це в принципі** зробили толерантно» (№19 від 29.04.2020; с. 4) теж є порушенням лексичної норми, натомість арсенал виражальних засобів української мови пропонує до вжитку семантичні відповідники *власне кажучи / фактично* [78; с. 314]. Відповідно в прикладі «**Ми не можемо в повній мірі** обмежувати ...» (№16 від 08.04.2020; с. 5) словосполучення *в повній мірі* замінимо досконалішим відповідником *цілком*.

Є. Чак стверджує, що поєднання слів «**мова йде про...**» (№22 від 20.05.2020; с. 2) є неправомірним (рос. «*речь идёт о...*»), натомість українською краще говорити *їдеться, мовиться* або «*мова про* (+додаток)» [79; с. 115].

Сполука «**в скорому часі...**» (№35 від 19.08.2020; с. 16) – перефразований російський вираз «*в скором времени*». На протипагу цьому інтерферентному словосполученню необхідно вводити в широкий ужиток автентичні українські слова та сполуки *незабаром / невдовзі / найближчим часом*, які наводить І. Фаріон в одній зі «Словниць» видання «Мовна норма: знищення, пошук, віднова» [78, 2013; с. 314]. Так само дослідниця наполягає уникати сполуку «**скоріш за все**» (№31 від 22.08.2020; с. 16), яка нагадує російську «*скорее всего*», для мовлення українців пропонуються слова *найімовірніше, мабуть, радше*.

Вдавшись до етимологічного аналізу можемо виявити, що інтерферентну природу має слово, яке доволі давно засвоєне активним словником українців – слово *слід*, що вживається у значенні ‘варто’. Але мало хто цікавиться, що походить воно від російського «*следует*», а вислів «**слід відзначити**» (№19 від 29.04.2020; с. 5) від такого ж за етимологію

«*след отметить*». Тому його варто уникати в мовленні, використовуючи натомість «*варто зазначити / зауважити*».

Застосована в реченні «*Змушений подати судові позови на Соцстрах України в нанесенні мені моральної та матеріальної шкоди в розмірі 1 млн 91 тисяча грн.*» (№29 від 08.07.2020; с. 15) іменниково-прийменникова сполука в розмірі вимагає редагування доцільнішим відповідником розміром або сумою, тому редагований варіант – «*матеріальної шкоди сумою 1 млн 91 тисяча грн.*».

Інтерферема у фрагменті «*Я рахую, що не може бути...*» (№19 від 29.04.2020; с. 16) нав'язана впливом російського «*я считаю*», що вживається у значенні ‘*я вважаю / на мою думку / я гадаю*’. Саме такими заміниками потрібно послуговуватись в українському мовленні.

Поширеним є вислів «*Відкрийте очі*» (№35 від 19.08.2020; с. 5), який став фразеологізмом, а тому створює ілюзію норми з неправильного поєднання лексем. Насправді відкрити можна вікно або двері, а *очі розплющують*. Таке вживання пояснюється впливом тієї ж російської, яка не має такого лексичного різноманіття для номінації схожих, але не тотожних явищ об'єктивної дійсності. Для відтворення семантики українських слів російська мова послуговується однією багатозначною лексемою «*открыть*». Поширеною помилкою з цього розряду є лексична сполука «*відкрити книжку*». Українською ж «*книжку розгортають*».

Реалії сьогодення провокують появу нових слів або ж розширення семантичного обсягу вже наявних у мові лексем. Так, тлумачний словник фіксує єдине значення іменника *контактор*, що зустрічаємо в контексті «... у *Гайсині, де 9 вражених контакторів*» (№16 від 08.04.2020; с. 1), – «прилад, за допомогою якого пускають у рух і зупиняють електричні двигуни й автоматизують виробничі процеси» [72; т. 4; с. 268]. Однак за цим словом із настанням епідеміологічної ситуації закріпилось інше значення – ‘людина, яка контактувала з хворим’.

Журналісти «33 каналу» зловживають, до того ж, штампами. П. Куляс, зараховує до таких і словосполучення «кричуща ситуація»: *«Про кричущу ситуацію розповіла...»* (№19 від 29.04.2020; с. 4). Натомість дослідник закликає «активніше використовувати крилаті слова із сучасної нашої літератури» [43; с. 67]. У наведеному фрагменті радше використати заміник *«приголомшливу ситуацію»*.

У прикладах *«на дану лікарню»*, *«на даний час»*, *«дане питання»* (№19 від 29.04.2020; с. 17); *«у даної особи»* (№19 від 29.04.2020; с. 4); *«дана пацієнтка»* (№16 від 08.04.2020; с. 16); *«дану ситуацію...»* (№38 від 09.09.2020; с. 4) *«даний громадянин»* (№38 від 09.09.2020; с. 5); *«дану ситуацію»* (№42 від 07.10.2020; с. 3); *«по даному факту»* (№19 від 29.04.2020; с. 5); *«у даній схемі»*, *«дане право»* (№37 від 02.09.2020; с. 17) відповідне слово варто замінити вказівним займенником *цей* [78; с. 160] у потрібній родовій, відмінковій та числовій формі; у випадку *«мають свою точку зору з даного затримання»* (№29 від 08.07.2020; с. 16) необхідно замінити на *«стосовно цього затримання»*; замість сполуки *«на даний час»* (№42 від 07.10.2020; с. 3) можна скористатися варіантами *«сьогодні / на цю пору / у цей момент»* [78, 2013; с. 320].

Мова газети «33 канал» усипана експресивною та емоційно-забарвленою лексикою, що, вочевидь, зумовлено тяжінням видання до розмовного стилю, розрахованого на широкі маси. Однак перенасичення текстів стилістично зниженою лексикою зовсім не сприяє демократизації мовлення сучасної преси, а навпаки – надмірне використання жаргонізмів, згрубіло-лайливих слів розхитує лексичну норму і свідчить про низьку стилістику видання. Неприпустимим є використання в інформаційних текстах таких лексичних одиниць як *«Зеки порізали себе через протест знаходиться із хворим»* (№19 від 29.04.2020; с. 2); *«І що це за брєд...»* (№19 від 29.04.2020; с. 3); *«Відкат лише на одній оборуці склав 15 мільйонів»* (№19 від 29.04.2020; с. 3). Стилiстично маркованими є й наступні фрагменти та окремі слова: *«А внизу народ, який виплекав і годує цю ненажерливу ораву»*

трутнів» (№19 від 29.04.2020; с. 3), *«що це за бред»*, *«відкат на обладді»*, *«ненажерлива орава трутнів»* (№19 від 29.04.2020; с. 3); *«Але, вибачте, не срач!»*, *«злив інфу»*, *«на компі»*(№38 від 09.09.2020; с. 3); *«Заради корита українські політики та чиновники...»* (№36 від 26.08.2020; с. 2). Отож, медійникам варто пам'ятати, що надмірна експресивність чинить згубний вплив на суспільство та узаконює ненормативну лексику.

Отже, дослідження лексичного арсеналу, яким послуговуються журналісти та редактори газети «33 канал», показало, що найчастіше на сторінках часопису трапляються помилки, що мають інтерферентну природу (35 фактичних виявів) та анормативи, що свідчать про мовленнєву надмірність (20 одиниць).

Парадокс уживання в мовному дискурсі конструкцій з очевидною необґрунтованою семантичною надлишковістю полягає у тому, що таку надмірність часто не вважають вадомою, а навпаки закладають в плеоназми, які начебто увиразнюють мову ЗМІ, прагматичний потенціал публіцистичного мовлення, що реалізується через функцію впливу. А як відомо, емоційно забарвлена інформація легше проходить бар'єри сприймання аудиторії, краще запам'ятовується та сприймається як зрозумілий і знайомий варіант. Тому плеоназми переважно трапляються в текстах медіа, які стосуються політичних, соціально-культурних, фінансово-економічних та екологічних проблем.

Значна частотність інтерферем зумовлена тяжінням до російської мови, тому на рівні з українськими відповідниками, на жаль, функціонують російські семантично тотожні слова, що сприймаються деякими мовцями як синонімічні. Іноді на заваді використання питома української лексики стає буквальний переклад слів російської мови з урахуванням фонетично-вимовних норм української.

Чисельну групу становлять штампи та канцеляризми (15 прикладів). Деякі анормативи пов'язані зі сплутуванням паронімів (3 випадки), надмірним використанням експресивної лексики (11 лінгвоодиниць),

уживанням слів не в тому значенні (2 утворення). Загалом виявлено та проаналізовано 86 лексичних огріхів, їх відсоткове співвідношення наведено у додатку 3.

2.3 Пунктуаційні помилки

Пунктуаційними аномативами називають порушення правил уживання розділових знаків. Т. Бондаренко свідчить, що такі відхилення виникають тоді, коли вживають / не вживають розділовий знак, відповідний / не відповідний певному структурно-семантичному членуванню речення, або вживають знак там, де не потрібно, чи безпідставно замінюють його на інший [11; с. 89]. Виокремлюють три типи пунктуаційних помилок: відсутність потрібних розділових знаків, уживання зайвих знаків, необґрунтована заміна одних знаків іншими [11].

Помилки, пов'язані з відсутністю необхідних розділових знаків виникають здебільшого у пунктограмі «Відокремлення вставних слів та конструкцій», які:

а) вказують на порядок думок, спосіб їх висловлення, зв'язок між ними: «*Він в першу чергу завіз купу львівського сміття*» (№35 від 19.08.2020; с. 2) – «*Він, в першу чергу, завіз ...*»; «*Зокрема назвала прізвища перших хворих лікарів...*» (№19 від 29.04.2020; с. 2) – правильно «*Зокрема, назвала прізвища...*»; «*Зокрема фермер з Літина змушений був перекопати майже всю цибулю*» (№19 від 29.04.2020; с. 4) замість «*Зокрема, фермер з Літина...*». Приклад «*Вони це в принципі зробили толерантно*» (№19 від 29.04.2020; с. 4) окрім пунктуаційної помилки (відсутність відокремлення вставної конструкції, що вказує на порядок викладу думок у реченні) фіксує, до того ж, лексичний аноматив, тому доречним буде варіант «*Вони це, власне кажучи, зробили толерантно*». Коротшою альтернативою вислову *власне кажучи* є слово з тотожним смисловим навантаженням *власне* («*...клопотання, до якого власне і долучаються підписи*» (№35 від 19.08.2020;

с. 16), яке так само відокремлюватиметься комами: «до якого, **власне**, і долучаються».

б) вказують на джерело повідомлення: «... що ж насправді сталося **на її думку** у лікарні» (№19 від 29.04.2020; с. 2) – правильно «... що ж насправді сталося, **на її думку**, у лікарні». Подекуди ігноруються правила парного відокремлення вставних елементів (з обох боків): «Списки формуються із сторонніх, далеких від партії, людей, **на нашу думку аферистів**» (№35 від 19.08.2020; с. 35), проте нормативно – «людей, **на нашу думку, аферистів**. У реченні «По-друге, за оцінками експертів саме вінницькі...» (№19 від 29.04.2020; с. 17) варто відокремлювати не тільки слово, що вказує на порядок викладу думок, але й конструкцію, що вказує на джерело повідомлення: «По-друге, **за оцінками експертів, саме вінницькі...**».

Відсутність розділових знаків трапляється і при пунктуаційному оформленні речення, ускладненого однорідними членами: «У нашому плані три основні позиції охорона здоров'я вінничан, соціальний захист городян та підтримка малого та середнього бізнесу» (№22 від 20.05.2020; с. 6). За правописними нормами, перед однорідними членами після узагальнювального слова ставимо двокрапку [77; с.184]. Отже, нормативний варіант – «У нашому плані три основні позиції: охорона здоров'я вінничан, соціальний захист городян та підтримка малого й середнього бізнесу».

Деякі кореспонденти вдаються до помилок оформлення прямої мови та цитат: «І нас дивує: чому в лікарнях нам не пишуть – захворювання на робочому місці, а просто хвороба» (№19 від 29.04.2020; с. 2), коли правильно «І нас дивує: чому в лікарнях нам не пишуть "захворювання на робочому місці", а просто "хвороба"».

Потребує редагування пунктуаційне оформлення й деяких складних речень. Так, відсутня кома при відокремленні підрядної частини складнопідрядного речення в такому фрагменті: «Наступного разу **коли вона <комета> прилетить**, теж обов'язково піду подивитись» (№31 від

22.07.2020; с. 12), тому виправлена версія – *«Наступного разу, коли вона прилетить, теж обов'язково піду...»*.

Необґрунтована заміна одних знаків іншими прослідковується в структурі складного речення: *«У всьому світі лікарів підтримують – а у нас за наші копійки ще й винними роблять»* (№19 від 29.04.2020; с. 2). У подібному контексті не простежується мотивація вживання тире замість коми між частинами складносурядного речення, тому правильно – *«У всьому світі лікарів підтримують, а у нас за наші копійки ще й винними роблять»*. У реченні *«...дійсно, у хірургії, реанімації, інших відділеннях, які знаходились поряд – хворих найбільше»* (№19 від 29.04.2020; с. 2) виявлено необґрунтовану заміну коми на тире при відокремленні підрядного означального речення в структурі головного, отже правильний варіант – *«...дійсно, у хірургії, реанімації, інших відділеннях, які знаходились поряд, хворих найбільше»*.

Група, яка об'єднує випадки вживання зайвих розділових знаків, ілюстрована наступними прикладами. Безпідставною, зокрема, є кома після обставини місця перед присудком у реченні: *«По напрямку до вулиці Сабарівське шосе, виїхав на регульоване перехрестя з вулицею Пирогова на червоний сигнал»* (№19 від 29.04.2020; с. 2). Зайвою є кома в реченнях: *«Будуть ревізувати все, до копійки»* (№31 від 22.07.2020; с. 3); *«І ось один пункт, на сайті: "якщо..."»* (№37 від 02.09.2020; с. 3).

Помилково вжито кому після присудка перед додатком, який не є відокремленим: *«Хтось повідомив, що бачив, зниклу дівчину у якійсь білій машині»* (№31 від 22.07.2020; с. 3). Невиправдано вжито кому між неоднорідними означеннями: *«В 11-му районі Вінниці зараз відбувається будівництво 9-ти малогабаритних, блокованих житлових будинків»* (№31 від 22.07.2020; с. 6). Семантично *малогабаритний* та *блокований* не виражають ознак одного порядку, отже підстав для розділового знаку між ними не виникає: *«малогабаритних блокованих житлових будинків»*. Подібне пояснення спростовує кому між неоднорідними означеннями в

реченні: «Однак у парафіян деяке побоювання, що і новий губернатор з ідеологічних, надуманих причин відсторониться...» (№31 від 22.08.2020; с. 7).

Отже, здійснивши систематизацію пунктуаційних помилок за критерієм наявності та доречності розділових знаків, ми встановили, що серед описаних пунктуаційних недоліків найбільш прогресивною є група, що об'єднує приклади з відсутністю необхідних розділових знаків (11 випадків), зокрема тих, що відокремлюють вставні конструкції (8). Зафіксовані й огріхи при оформленні однорідних членів речення, прямої мови та цитат. Нестача розділових знаків виявлена також щодо пунктограми «Відокремлення частин складного речення».

Необґрунтована заміна одних знаків іншими зафіксована у структурі складного речення (2 ілюстративних приклади). Чимало репрезентаторів пунктуаційних помилок досліджено із групи, яка об'єднує випадки вживання зайвих розділових знаків (6), серед яких, зокрема, аномативне відокремлення другорядних членів речення. Всього було встановлено 19 виявів недотримання пунктуаційних правил (додаток 4).

2.4 Синтаксичні помилки

Під синтаксичним аномативом розуміємо помилки в побудові словосполучень та речень. Щодо творення словосполучень помічаємо порушення синтаксичного зв'язку, зокрема, зв'язку керування в словосполученні «*керує цей напрямок*» (№37 від 02.09.2020; с. 17). Форма слова *напрямок* граматично обумовлена стрижневим дієсловом *керує*, що вимагає від іменника саме орудного відмінка (*керує чим? – напрямком*). Відповідно змінений іменник вступить у синтаксичний зв'язок узгодження зі вказівним займенником *цей*. Тому як наслідок отримаємо граматично правильний варіант «*керує цим напрямком*».

Неправильно встановлена форма залежного слова і в словосполученні «*приділяти уваги*» (№37 від 02.09.2020; с. 4). Дієслово *приділяти* зумовлює

форму знахідного відмінка іменника, який від нього залежить (*приділяти що? – увагу*). Тому, за контекстом, правильним буде «вчасно **приділяти увагу іншим пацієнтам**».

Грамотичного значення орудного відмінка вимагатиме від залежного іменника *земля* дієслово *торгують* (*торгують чим? – землею*), тому помилковим буде уживання «вільно **торгують землею**» (№31 від 22.08.2020; с. 7). Можемо припустити таку мотивацію форми знахідного відмінка, у якій вжито іменник в оригінальному тексті. Семантично *торгують* та *продають* – слова схожі, але саме лексема *продають*, вступаючи з іменником у синтаксичні відношення керування, зумовлює саме таку його відмінкову форму. Імовірно, за аналогією й ужито «землю».

Поширеними є помилки і в побудові речень, серед яких:

а) несумісність часових форм однорідних дієслів-присудків: «*І чому до лікарні **потраплять** лише важкі, котрі там через кілька годин **помирають і заражають** ще кількох лікарів?*» (№19 від 29.04.2020; с. 3). Помічаємо, що *потраплять* – форма майбутнього часу, *помирають і заражають* – форма теперішнього. Оскільки вони граматично пов'язані з одним підметом, це зумовлює їхню однорідність, що вимагає ідентичності граматичних форм усіх членів однорідного ряду;

б) порушення відмінкового узгодження всіх членів однорідного ряду: «*Митрополит Вінницький і Барський Варсонофій і духовенство єпархії висловлюють щирі співчуття **матінці, дітям і всій великій родині** покійного протоієрея Олексія Іродова, а також **духовенства та парафіян храму***» (№22 від 20.05.2020; с. 2). За змістом, щирі співчуття висловлюються «*матінці, дітям і всій великій родині покійного, а також духовенству та парафіянам храму*», тобто однорідні додатки повинні мати форму давального відмінку, однак в оригінальному тексті «духовенства та парафіян» мають форму родового. Така невідповідність призводить до спотворення сенсу речення, адже якщо вважати наведений приклад не помилковим, то мусимо

розуміти, що співчуття висловлюють *«родині протоієрея, духовенства та парафіян»*, що, безумовно, є нісенітницею;

в) граматична несумісність узагальнювального слова та уточнювальних членів речення: *«Мова про чотирьох хворих: завідувач відділенням, старша медсестра та ще дві медичні сестри»* (№22 від 20.05.2020; с. 2). У цьому випадку доречним було б відмінкове узгодження всіх уточнювальних однорідних додатків із відмінковою формою узагальнювального слова (тобто формою 3. в.): *«Мова про чотирьох хворих: завідувача відділення, старшу медсестру та ще двох медичних сестер»*;

г) відсутність об'єкта, на який спрямована дія: *«Відповідно до санкції статті 368 Кримінального кодексу України загрожує кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі на термін від п'яти до десяти років»* (№42 від 07.10.2020; с. 3). Структура речення передбачає наявність додатка у знахідному відмінку. Реставруємо його із контексту статті часопису: *«Відповідно до санкції статті 368 Кримінального кодексу України, хабарникам загрожує кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі на термін від п'яти до десяти років»*;

Подібного об'єкта бракує і в заголовному реченні газетної статті *«Міжнародним скандалом погрожують ОДА священники МП, бо ті не хочуть давати кошти на храм»* (№31 від 22.08.2020; с. 7). Відразу не зрозуміло, хто саме не хоче давати кошти, якщо погрожують, за змістом, обласній державній адміністрації. Виникає питання, хто ж саме не хоче давати кошти. За логікою та контекстом мусимо здогадатися, що це депутати. Отож для вичерпності відредагуємо і сам заголовний текст *«Міжнародним скандалом погрожують депутатам ОДА священники МП, бо ті не хочуть давати кошти на храм»*;

д) помилки функціонування синтетичної та аналітичної форм майбутнього часу: *«А поки буду в Білорусі та підтримувати цей мужній народ»* (№37 від 02.09.2020; с. 16). У цьому реченні помилково надано одному дієслову-зв'язці *буду* право входити до складу двох присудків – *буду*

«*перебувати*», якщо реставрувати за контекстом упущену лексему потенційного складеного дієслівного присудка, та *буду підтримувати*. Однак краще скористатися заміником «*А поки житиму в Білорусі, підтримуватиму цей мужній народ*»;

е) порушення порядку слів. Вимагає вдосконалення синтаксичного зв'язку між компонентами речення «*Зараз ми працюємо над першою чергою по парку "Хімік"*» (№37 від 02.09.2020; с. 5), тому редагуємо на варіант «*Зараз ми працюємо, насамперед/ щонайперше, над парком "Хімік"*».

є) використання пасивних конструкцій: «*Дотримуватимуться карантинні обмеження, встановлені Україною та Республікою Молдова*» (№31 від 22.08.2020; с. 15). Задля уникнення небажаних в українській мові подібних утворень варто було б відтворити з контексту суб'єкт і ввести його в речення: «*Громадяни, що подорожують, повинні дотримуватися карантинних обмежень, встановлених Україною та Республікою Молдова*».

Окрему групу становлять аномативи, виявлені при вживанні прийменників. Чимало помилок пов'язано з уживанням прийменника «по». В українській мові цей прийменник уживають з іменниками, займенниками та числівниками здебільшого в просторовому значенні або ж виражаючи відношення мети, а також часові, об'єктні та кількісні відношення. За спостереженнями А. Бурячка, у ряді конструкцій замість «по» доречно вживати «про», «до», «через», «за» [15; с. 27]. Однак в аналізованому медійному виданні були зафіксовані порушення норми в таких випадках (відразу наводимо виправлені варіанти): «...вдалося нам зробити **по цій справі**» (№22 від 20.05.2020; с. 3), коли доречно «...вдалося нам зробити **у цій справі**»; «таку інформацію передали **по службі** 101 у Вінницю» (№29 від 08.07.2020; с. 15) замість нормативного «передали **службою (через службу) 101**»; «Наразі відкрито провадження **по 190 статті**» (№29 від 08.07.2020; с. 5), замість «за **190 статтею**»; «куди можна буде звернутись **по допомогу**» (№35 від 18.08.2020; с. 17), «звернулися до журналістів **по**

допомогу» (№29 від 08.07.2020; с. 17), *«звертайтеся по допомогу до спеціалістів»* (№35 від 19.08.2020; с. 6) – *«звернулися за допомогою»*; *«повідомляйте поліцію по телефону 102»* (№16 від 08.04.2020; с. 5) – *«повідомляйте поліції за номером 102»*; *«з урахуванням карантинних обмежень по коронавірусу»* (№16 від 08.04.2020; с. 5) – *«з урахуванням карантинних обмежень через коронавірус»*; *«Особисто ми не хочемо їздити по нещасних випадках у Вінницю»* (№35 від 18.08.2020; с. 17) – *«з нещасними випадками / у разі нещасних випадків»*; *«по завищеній ціні»*(№19 від 29.04.2020; с. 6) – *«за завищеною ціною»*; *«по напрямку до вулиці»* (№19 від 29.04.2020; с. 5) – *«у напрямку»*; *«американських лабораторій по дослідженню вірусів»* (№19 від 29.04.2020; с. 5) – *«лабораторій з дослідження вірусів»*; *«приймати рішення по посадових особах»* (№42 від 07.10.2020; с. 2) – *«стосовно посадових осіб»*; *«була причинена по причині антисанітарії»* (№31 від 22.08.2020; с. 16) – *«припинена через антисанітарію»*; *«по справі базару було зареєстровано»* (№31 від 22.08.2020; с. 16) – *«щодо справи базару»*; *«запиту ні по одному з моїх житлових комплексів»* (№31 від 22.08.2020; с. 6) – *«запиту щодо жодного з моїх житлових комплексів»*; *«по доступній ціні»* (№31 від 22.08.2020; с. 6) – *«за доступною ціною»*; *«по виробництву обладнання»* (№37 від 02.09.2020; с. 5) – *«з виробництва»*; *«питання по очисних спорудах»* (№37 від 02.09.2020; с. 5) – *«питання щодо очисних споруд»*; *«викликали огиду по відношенню до керівництва»* (№37 від 02.09.2020; с. 5) – *«викликали огиду відносно керівництва»*; *«новин по розслідуванню нема»* (№37 від 02.09.2020; с. 5) – *«новин про розслідування нема / новини щодо розслідування відсутні»*; *«роблять все по протоколу»* (№37 від 02.09.2020; с. 5) – *«роблять все згідно з протоколом»*; *«порівнювати статистику по Китаю»* (№37 від 02.09.2020; с. 5) – *«порівнювати статистику стосовно Китаю»*; *«неповернення своїх кровних та процентів по них»* (№37 від 02.09.2020; с. 5) – *«неповернення своїх кровних та процентів з них»*; *«рішення по остаточній кваліфікації події»* (№37 від 02.09.2020; с. 2) –

«остаточне рішення щодо кваліфікації події»; *«лекції по культурі / по патріотичному вихованню»* (№37 від 02.09.2020; с. 2) – *«лекції з культури / з патріотичного виховання»*; *«по моїй методиці»* (№31 від 22.08.2020; с. 7) – *«за моєю методикою»*; *«чемпіонами по кікбоксингу»* (№31 від 22.08.2020; с. 7) – *«чемпіонами по кікбоксингу»*.

Виявлено деякі неточності вживання й інших прийменників. Так, на місці *при* в нормовано вживати *за* в прикладах *«за умови»*, *«за допомогою»*, а не *«при умові»*, *«при допомозі»* (№31 від 22.08.2020; с. 6).

Помилка, пов'язана з відсутністю прийменника, може повпливати на формально-граматичні та семантико-синтаксичні відношення між компонентами, як це помітно в реченні *«У Вінниці зафіксовано вдруге захворювання відомого вінницького медика»* (№36 від 26.08.2020; с. 4), де пропуск прийменника у призиві до перетворення об'єктних відношень на атрибутивні. У такому варіанті фрагмент *відомого вінницького медика* вважається означенням до слова *захворювання* (захворювання яке? – відомого вінницького медика). За змістом статті, йдеться про захворювання в медика. Зваживши на це, відредаговане речення матиме варіант: *«У Вінниці зафіксовано повторне захворювання у відомого медика»*.

Отож, синтаксичні аномалії (яких загалом нараховано 42 лінгвоодиниці) трапляються при побудові словосполучень (3 вияви) та речень (8), чия природа помилок викликана порушенням семантико-синтаксичного зв'язку між їх компонентами. Зокрема, між складовими деяких словосполучень часопису «33 канал» деформовано зв'язок керування.

У побудові речень встановлено несумісність членів однорідного ряду, відсутність об'єкта, на який спрямована дія, порушення порядку слів, уживання пасивних конструкцій. Проблематику становить інтерферентна природа вживання конструкцій із прийменником «по» за зразком російської мови (загалом виявлено 28 подібних ненормативних сполук), а також інші прийменники (3). У додатку 5 продемонстровано їх відсоткове співвідношення.

2.5. Морфологічні помилки

Формальне вираження невідповідних граматичних категорій акумулюють морфологічні помилки. Логічний підхід зумовлює їх класифікацію за частинами мови. Отже, аналізоване видання ілюструє:

а) помилки використання лексико-граматичних категорій іменника. Непоодиноким помилкою – відмінювання іменника жіночого роду III відміни «участь» за моделлю російського відповідника «участие». Тому при потребі використання прийменниково-іменникової сполуки «за участю», у якій іменник вживається в орудному відмінку, часто надають перевагу калькованому варіанту «за участі», що більше відповідає російському «*при участии*»: «Тут сталась потрійна ДТП **за участі** автомобілів...» (№38 від 09.09.2020; с. 2), однак правильно «**за участю** автомобілів». Тому робимо висновок, що явище інтерференції помітне й на граматичному рівні.

Суперечливе відмінкове узгодження іменника з дієсловом демонструє приклад «Вони нарешті стали такі ласкаві **повідомити** директора, що сталася надзвичайна ситуація» (№38 від 09.09.2020; с. 4). Професор О. Пономарів зазначає, що дієслово *повідомляти (повідомити)* потребує після себе додатка і в давальному, і в знахідному відмінку. Однак дієслово *повідомляти (повідомити)* вимагатиме після себе додатка в давальному відмінку тоді, коли саме дієслово відповідатиме лексичному значенню слова *казати*. У такому випадку вживатимемо сполуку «*повідомляти (повідомити) йому (їм, тобі, вам...)*». Якщо ж семантика дієслова *повідомити* відповідає значенню *поставити до відома* і після дієслова стоїть прийменник *про*, то, відповідно, така конструкція вимагатиме експлікатора в знахідному відмінку: «*повідомляти (повідомити) його (їх, тебе, вас...) про...*» [60]. За змістом речення, наведеного в прикладі, слово *повідомити* дорівнює значенню слова *казати*, відповідно правильний варіант – «Вони нарешті стали такі ласкаві **повідомити** директору, що сталася надзвичайна ситуація».

Деякі анормативні утворення у межах класу іменника зафіксовано у вживанні форм родового відмінка іменника чоловічого роду II відміни. За

нормою, абстрактні іменники чоловічого роду, що належать до II відміни, у родовому відмінку однини матимуть закінчення -у (-ю) [77; с. 90]. Відповідно у випадку «*після курйоза*» (№31 від 22.08.2020; с. 9) фіксуємо помилку, а правильно – «*після курйозу*». Порухення орфографічної норми наявне й у словосполученні «*спалах коронавіруса...*» (№22 від 20.05.2020; с. 2), оскільки, за граматичними нормами, іменники чоловічого роду II відміни, що називають почуття чи хвороби, у родовому відмінку однини мають закінчення -у (-ю) [77; с. 90], тому правильно – «*спалах коронавірусу*».

б) анормативні вживання дієслова. Недоречне використання безособової форми дієслова: «*Підприємство ТОВ «Газовик» зобов'язано відновити газопостачання споживачам*» (№38 від 09.09.2020; с. 4). Використання слова *зобов'язано* нав'язне російським дієприкметником «*обязано*», що поєднується з іменником чи займенником середнього роду («*оно обязано*»). Однак українською мовою дієприкметник *зобов'язаний*, узгодившись із іменником середнього роду *підприємство*, набуде закінчення -е: «*підприємство зобов'язане*». Безособова форма *зобов'язано*, наведена в оригіналі медійного речення, буде доречна тоді, коли в цьому слові буде акумульоване значення навантаження речення і йтиметься про те, що кимось (невідомим виконавцем дії) когось було зобов'язано до певних дій. Та оскільки, за змістом, виконавцем дії, тобто суб'єктом, а не об'єктом, у конкретно цьому прикладі є *підприємство ТОВ «Газовик»*, модель речення передбачає наявність суб'єктно-предикативного зв'язку, який реалізується з появою предиката – пасивного дієприкметника *зобов'язане*: «*Підприємство ТОВ «Газовик» зобов'язане відновити газопостачання споживачам*».

в) помилки у системі прикметника. Труднощі помічено при узгодженні означень з ініціальними абревіатурами: «*Гарячі дискусії щодо **Войнашівського ОТГ***» (№38 від 09.09.2020; с. 16). Відомо, що граматичний рід абревіатури визначається за родовою належністю її стрижневого слова [22; с.171]. Уважаємо правильним варіант «*Войнашівської ОТГ*», оскільки ОТГ (об'єднана територіальна громада) – абревіатура жіночого роду.

г) помилки вживання числівниково-іменникових сполучень. Зокрема, фіксуємо анормативи при узгодженні числівників з іменниками: «*172 проїзних вулиць*» (№22 від 20.05.2020; с. 2), однак остання частина складеного числівника, тобто *два*, повинна узгоджуватися з іменником у роді і підпорядковувати його у формі називного відмінка, тому правильно «*172 проїзні вулиці*». Узгодження іменника з дробовим числівником *півтора* є помилковим у прикладі «*півтора місяці тому повідомляв...*» (№35 від 19.08.2020; с. 7), оскільки при незмінних дробових числівниках іменник стоїть у родовому відмінку, тому правильно – «*півтора місяця тому повідомляв...*». Подібна помилка у прикладі «Вже через **2 з половиною місяця** нам зателефонували і сказали...» (№38 від 09.09.2020; с. 15). Правильно «*через 2 з половиною місяці*», бо «*два місяці*», адже відомо, що при мішаних числівниках (зі словами *з половиною, з третьою, з четвертою*) іменники узгоджуються з цілим числом. Те ж стосується й прикладу «**Вісім з половиною тисячі** через суд...» (№31 від 22.08.2020; с. 5). Відомо, що числівник *тисяча* відмінюється за зразком іменника, а узгодивши це слово з цілим числом *вісім*, отримаємо «*вісім з половиною тисяч*».

Отже, лінгвістичний аналіз показав, що найбільше помилок зафіксовано при вживанні лексико-граматичних категорій іменника (4 приклади ненормативного вживання). Непоодинокі порушення зафіксовано у числівниково-іменникових структурах (4). Прикметникові (1) та дієслівні (1) порушення не наділені систематичним характером і представлені поодинокими прикладами. Порушень у системі інших частин мови не виявлено. Наочно ілюструє чисельність морфологічних анормативів додаток 6.

ВИСНОВКИ ДО II РОЗДІЛУ

Лінгвообстеження медійних текстів щодо відповідності їх мовного оформлення чинним нормам української мови виявило непоодинокі порушення. У процесі дослідження було здійснено спробу системного аналізу та опису мотивації несвідомого допущення анормативів. Потужний

вплив функційно потужнішої російської мови, незнання норм сучасної української літературної мови, дія внутрішньомовних аналогій – причини виникнення помилок у журналістських матеріалах.

Як виявилось, найбільше помилок медійники аналізованого видання допускають на лексичному рівні, що становить 43% від усіх ненормативних одиниць. Орфографічні та синтаксичні аномативи становлять порівну по 21%. Порухення пунктуаційних норм займають 10%. Найменш чисельною групою виявились морфологічні помилки, які охоплюють 5% від помилкових лінгвоодиниць. Додаток 1 ілюструє це наочно.

Проведене дослідження дозволяє констатувати, що деякі аномативи відзначаються синтезом в одній лінгвоодиниці порушень різних мовних рівнів, а отже у мові часопису «33 канал» мають місце й синкретичні помилки (морфолого-орфографічні: *за участі* – *за участю*; лексико-синтаксичні: *по виробництву* обладнання – *з виробництва* обладнання; морфолого-синтаксичні: «до лікарні *потраплять* лише важкі, котрі ... *помирають і заражають* ще кількох лікарів?»; лексико-словотвірні: для *постановки* діагнозу – *встановлення* діагнозу).

РОЗДІЛ III.

ШЛЯХИ УНИКНЕННЯ МОВНИХ ПОМИЛОК У МЕДІАТЕКСТАХ ГАЗЕТИ «33 КАНАЛ»

3.1 Нормативність газетних текстів відповідно до критеріїв виявлення помилок з урахуванням помилконебезпечних місць

Проблема уникнення мовних помилок потребує системного підходу, а її вирішення передбачає здійснення певного ряду мовних операцій. Девіативність медіаматеріалів є наслідком низької мовної культури журналістів, тобто авторів текстів, та недоброякісної редакторської роботи. Відтак питання уникнення помилок на шпальтах регіональних видань є прерогативою усіх учасників редакційно-видавничого процесу. Та оскільки над кінцевим продуктом працює редактор, зосередимось саме на його ролі в процесі запобігання помилок.

Постає питання: якими ж принципами та методиками повинен «озброїтись» редактор, працюючи з потенційним «негативним мовним матеріалом», наданим авторами журналістських робіт?

Перше, чим повинен керуватися правник, на нашу думку, – усталеним алгоритмом роботи з девіативним текстом. За логікою, останній враховуватиме такі етапи:

1) виявлення лінгвоодиниці (слова чи синтаксичної конструкції), яка при читанні викликала сумнів щодо своєї відповідності літературним нормам, тобто такого лінгвоутворення, що характеризується «помилконебезпечністю» (термін Т. Бондаренко [12]).

Завдання виявлення помилок вважається пріоритетним, насамперед, в аспекті едитології. Тому специфіка нашого дослідження зосереджуватиметься на прикладному значенні і корелюватиме з основними засадами редагування, оскільки наукова цінність розвідки, що розкриває

причини породження помилок, розробляє критерії їх виявлення та пропонує шляхи уникнення, буде найбільш продуктивною саме в такому аспекті.

2) аналіз та кваліфікування анорматива: встановлення типу помилки за критерієм відповідності / невідповідності певним нормам, з'ясування причин мовної невдачі.

3) пошук нормативного замітника – редагування «ураженого» фрагмента;

4) комплексна перевірка зв'язків редагованого матеріалу.

Уникнення помилок (у широкому сенсі) можливе за умови розуміння причин їх породження. Таке розуміння феномену помилки є універсальним, позаяк знаходить своє застосування у різних галузях наукового знання. Так, видатний англійський філософ Ф. Беккон ще у XVII ст. стверджував, що «Незнання причин утруднює дію». Тому вивчення причинового аспекту виникнення помилок є перспективним для розробки рекомендаційного переліку щодо уникнення мовних анормативів.

Як показало попереднє дослідження фактичного матеріалу газети «33 канал», причиною-домінантою виникнення помилок у журналістських текстах є незнання норм. Відсутність розуміння законів формування та функціонування мови, особливостей її системи зумовлюють когнітивний дисонанс у авторів медійних текстів, внаслідок чого й виникають мовні девіації. Однак неволодіння знаннями про граматичні норми є не єдиною причиною помилок.

Грунтовна дослідницька робота ряду вчених (Ф. Бацевича, Р. Іванченка, М. Жинкіна та інших) засвідчує, що механізм породження більшості мовленнєвих помилок має ментально-психологічну природу. До причин такого типу відносять психофізичну втому та специфіку мислення, які й продукують помилкові узагальнення, хибні аналогії, внаслідок яких виникають різнотипні мовні помилки. При цьому кожен із типів помилок має свої причини, природу яких варто враховувати при виявленні пошкоджень

тексту для якісного редагування та подальшого уникнення подібних анормативів.

На основі спостережень та узагальнень описаного «негативного мовного матеріалу» газети «33 канал» можемо припустити, що причинами різнотипних помилок є вказані нижче.

Так, найбільш розповсюдженими причинами девіативності на лексичному рівні є:

- неправильно встановлена етимологія слів;
- часткове або неповне знання семантики лексем;
- помилкові асоціації близькозвучних слів;
- розбіжність між формальним вираженням слів та уміщеною семантикою.

До орфографічної неточності видавці вдаються через:

- помилкові узагальнення й дію аналогій при відмінних правописних умовах;
- нормативну мінливість мови;
- труднощі з написанням складних випадків.

Морфологічну неграмотність провокують:

- обмежені знання про словотворення і словозміну;
- нерозуміння семантико-граматичних особливостей частин мови.

Девіативність синтаксичного рівня породжується:

- хиткими знаннями про сполучувальну здатність деяких лексем, а звідси – про вимоги синтаксичного зв'язку узгодження та керування;
- незнанням структури синтаксичних одиниць;
- нерозуміння граматичних та смислових зв'язків між словами.

Порушення норм пунктуації виникають унаслідок:

- невиправданого розширення меж застосування деяких правил уживання розділових знаків (як один із виявів – уживання розділового знака там, де є синтаксична пауза, але без граматичних мотивів для нього);

– невміння кваліфікувати елементи речення (відокремлений чи невідокремлений другорядний член речення, слово або конструкція є вставними чи повноцінними членами речення), і як наслідок – хибність встановлення умов для відокремлення.

Відомою причиною ненормативності мови української преси є дія проблема білінгвізму. Ці причини продукують такі аномативи, як калька, суржик, інтерферема, мовна модифікація. Негативний відбиток на функціонуванні літературної мови залишає побутування соціальних жаргонів, просторіччя тощо.

Отже, маючи уявлення про причини породження помилок, спробуємо окреслити основні критерії їх виявлення з метою опрацювання природи цих аномативів для подальшого їх уникнення у практиці медіапрацівників.

Услід за Т. Бондаренко [12] та П. Кулясом [43] визнаємо, що основним критерієм виявлення помилок редактором є критерій імовірності відхилення від норми, в основі якого лежить уявлення про помилконебезпечні місця. Тобто критерій відповідності / невідповідності певної лінгвоодиниці літературним нормам. У нашій роботі, відстежуючи помилки медіавидання, ми послуговувались саме цим критерієм: коментували різні мовні девіації з позиції їх відхилення від кодифікованих норм літературної мови. Згаданий критерій дозволяє кваліфікувати різнопипні девіації, оскільки, як ми переконались, є дієвим при виявленні й описі морфологічних, орфографічних, синтаксичних, пунктуаційних та лексичних аномативів.

Так, найбільшою помилконебезпечністю у виданні «33 канал» відзначається лексична група аномативів. Високий ступінь ризику мають і орфографічні та синтаксичні помилки, меншою помилконебезпечністю характеризується пунктуаційна система. Низьку ймовірність допущення помилок у своїй структурі представляють морфологічні одиниці.

Як висновок, найбільша ймовірність допущення помилок у друкованих матеріалах саме цієї газети стосується насамперед лексичного рівня. Отож редактору потрібно ввімкнути пильність і напрацювати автоматизм

тестування слів на предмет їх відповідності лексичним нормам (на доречність слововживання, дотримання лексичної сполучуваності, відповідність формальних показників слів закладеному змісту тощо).

Багаточисельною групою помилок в аналізованій пресі є анормативи інтерферентного характеру. Їхній вияв провокується застосуванням критерію розмежування систем української та російської мов.

Відстеження та редагування різнотипних анормативів також можливе за умови знання їх нормативних корелятивів. Однак навичка помічати, виявляти і кваліфікувати помилки не є безумовною, тому потребує перманентного «шліфування» шляхом підвищення мовної компетентності редактора. Для цього потрібно освоїти норми літературної мови, навчитися спростовувати сумніви щодо будь-якої девіації методом звернення до словників і довідників, слідкувати за тенденціями розвитку публіцистичного (профільного для цієї сфери) стилю, періодично оцінювати свою мовну підготовку і постійно цікавитись фаховою літературою з проблем української мови.

Деякі вчені окремим критерієм виділяють критерій функціональної доцільності. Мова аналізованого регіонального видання, як виявилось, перенаповнена стилістично маркованими словами та одиницями з надмірною експресією (*ненажерлива орава трутнів, срач, бред* (№19 від 29.04.2020; с. 3; (№36 від 26.08.2020; с. 2) та ін.), які не вписуються у кваліфікаційні вимоги публіцистичного стилю інформаційного та аналітичного жанрів, а є лише засобом «дешевого» привернення читацької уваги.

С. Бибики, аналізуючи мову сучасної преси, вдається до висновку, що «середньолітературний стандарт спілкування межує з фамільярно-розмовним» [9; с. 74]. Сама ж науковиця вважає, що ЗМІ повинні дбати про усталення літературної норми, а не розхитувати її подібними епатажними зразками розмовної лексики.

Досліджений «негативний мовний матеріал» засвідчує доцільність урахування при аналізі мовних одиниць і критерію історичної мінливості

мовного явища. Так, обростання новою семантикою, не передбаченою лексичними нормами, простежується у слові *контактор*. Однак незважаючи на відсутність тлумачення цієї лексеми в словниках як ‘людина, яка контактувала з хворим’, ця лінгвоодинаця не потребує редакторської правки, оскільки, за критерієм історичної мінливості, суспільні процесії зумовлюють нормативність уживання цього слова саме з таким змістовим наповненням.

Опису за критерієм хронологічної мінливості піддається і той арсенал досліджених лінгвоодинаць, що ілюструють вияви правописних нововведень, таких як унормування фемінітивів (*міністерка*), фонетичний принцип фіксації на письмі слів з латинським коренем -ject (*проект*). Такі лексеми наразі вважаються нормативними, а от ігнорування оновленого правила написання слів із першою частиною *пів-* («*півроку її пенсії*») уже зараховуватимемо до помилок, до того ж, нелогічним є одночасне паралельне вживання на сторінках того самого періодичного видання таких слів із альтернативним варіантом правопису – нормативним на сьогодні («*де я навчався пів року*»).

Не менш виживим критерієм оцінювання девіативності тексту є логічний критерій. Так, його застосування дозволяє помічати деякі неточності в одиницях складніших рівнів – синтаксичному та текстовому. Із його допомогою нам вдається реставрувати необхідні слова для цілісності речень («*Міжнародним скандалом погрожують ОДА священники МП, бо ті не хочуть давати кошти на храм*» / *погрожують депутатам ОДА; «Відповідно до санкції статті 368 Кримінального кодексу України загрожує кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі на термін від п’яти до десяти років» / хабарникам загрожує покарання*).

Отже, з урахуванням причинового аспекту породження мовних помилок вдалося виокремити критерії виявлення анормативів, на основі яких вдалося здійснити лінгвообстеження «негативного мовного матеріалу» газети «33 канал». Так, медіатексти цього видання підлягали аналізу за критерієм імовірності відхилення від норми, критерієм розмежування систем

української та російської мов, критерієм функціональної доцільності, критерієм історичної мінливості мовного явища та логічним критерієм виявлення мовних девіацій. Найбільш широкого застосування щодо опису анормативів у цій роботі набув критерій імовірності відхилення від норми, тобто критерій відповідності / невідповідності певної лінгвоодиниці літературним нормам, в основі якого лежить уявлення про помилконебезпечні місця.

3.2 Способи вдосконалення мовної компетенції видавців медіакорпорації «33 канал»

Лінгвокартина сучасних масмедійних видань викликає чимале занепокоєння. Проаналізувавши одну з регіональних газет, було встановлено, що особливо гостро це питання торкається дотримання журналістами лексичних норм, які регулюють правильне слововживання та закони лексичної сполучуваності. Нормативні рекомендації щодо вживання лінгвоодиниць у журналістських матеріалах мають практичне спрямування і тісно переплітаються з проблемами культури мовлення.

Основною причиною порушення норм слововживання є збіднілий словниковий запас окремих учасників видавничо-редакційного процесу. Робота із запобігання й усунення лексичних помилок передбачає систематичне вдосконалення журналістами та редакторами мовних умінь. Видавцям варто напрацювати навичку безумовного вибору найдоцільнішого слова з урахуванням не тільки його семантики, але й лексичної та логічної сполучуваності, стилістичної належності, експресивного забарвлення та сфери застосування. Задля уникнення стильового дисбалансу потрібно враховувати функційне обмеження стилістично маркованої лексики.

Корисними інструментами на шляху вдосконалення лексичної культури мовлення журналістів є систематичні корпоративні мовні тренінги й практикуми, зміст яких передбачає застосування розробленої системи

завдань і вправ на опрацювання слів, вживання яких характеризується помилконебезпечністю.

Отож задля подальшого уникнення найпоширеніших лексичних помилок, виявлених у процесі дослідження, пропонуємо фахівцям «33 каналу» конкретний перелік корекційних вправ:

- на з'ясування значень і доцільності вживання слів (такі вправи сприятимуть уникненню такої помилки, як вживання слів не в тому значенні, як от слова *невірний* у значенні '*хибний*'; вирішать проблему наявної в текстах газети мовленнєвої надмірності: *травень місяць, об'єднати воєдино*);

- на морфологічний розбір слів та встановлення способів їх творення (практикування таких завдань вилучить із подальшого вжитку в медіатекстах сполучень слів *сьогоднішній день*; анулює проблему використання російських словотвірних афіксів: *оцінка* замість *оцінювання*);

- на добір спільнокореневих слів, синонімів, антонімів (що забезпечить, зокрема, подальший підбір доцільнішого слова із ряду синонімічних, наприклад, *продають* землю, а не *торгують*);

- на розмежування паронімів (*заходи-засоби, усмішка-посмішка*);

- завдання, що передбачають користування різнотипними словниками.

Розробки спеціального корекційного інструментарію потребує матеріал, «вражений хворобою іншомовного впливу», виявами якої є такі мовні «симптоми», як суржик, калька та інтерферема. Найбільш чисельною підгрупою лексичних анормативів газети «33 канал» є помилки інтерферентної природи. Запобіганню таких ненормативів сприятимуть вправи на російсько-український переклад мовних одиниць, на вибір лексем з міжмовних пар одного семантичного поля, робота з етимологічним словником, спроби аналізу будови слів тощо.

Проаналізувавши «негативний мовний матеріал» газети «33 канал», пересвідчуємось, що помилки на орфографічному рівні можуть бути усунені редакторами шляхом практикування:

- добору правильних варіантів серед запропонованих корелятивних пар прийменників та сполучників (у-в, й-і, з-зі-зо), а також префіксів, що підлягають евфонічному чергуванню;
- завдань з вибором великої чи малої літери у словах;
- вправ на перевірку засвоєння орфографічних правил правопису слів, у яких відбувається чергування чи спрощення приголосних;
- завдань з умовою вибору правильного написання слів, що визначені орфограмою «Правопис складних слів разом, окремо і через дефіс».

Удосконалити морфологічний рівень мовної продукції конкретної газети допоможе практикум, що враховуватиме:

- вимоги відмінювання іменників та їхнє граматичне узгодження з іншими словами, зокрема й норми вживання форм родового відмінка іменника чоловічого роду II відміни;
- правила відмінювання прикметників;
- нормативність відмінювання аббревіатур та залежних від них слів;
- засвоєння норм словотворення та словозміни;
- правила відмінювання та нормативність сполучення числівників з іменниками.

Пунктуаційної грамотності можна було б досягти напрацюванням практичних навичок вживання розділових знаків при відокремленні вставних слів та конструкцій; при оформленні речень, ускладнених однорідними членами; відокремленні підрядної частини складного речення; при відокремленні чи невідокремленні (відповідно до граматичних підстав відокремлення/невідокремлення) другорядних членів речення.

Уникненню синтаксичних анормативів сприятимуть вправи, які:

- пропонуватимуть переклад із російської мов конструкцій з прийменником *по*;
- передбачатимуть вибір правильних граматичних форм слів для утворення належного синтаксичного зв'язку у словосполученнях;
- виявлятимуть граматичну сумісність узагальнювального слова та уточнювальних членів речення;
- перевірятимуть правильність порядку слів у реченні.

Такий мовно-редакторський практикум повинен забезпечити засвоєння якнайбільшого арсеналу методів, прийомів, та алгоритмів аналізу й опису помилок для їх редагування і подальшого запобігання їх появі.

Виробленню належної мовної культури сприятиме редакторський самоконтроль, аналіз власних помилок, систематична робота із словниково-довідниковою літературою, наслідування відшліфованих майстрами слова мовних норм.

3.3. Раціональні шляхи вдосконалення процесу редагування та підвищення рівня мовної грамотності регіональної преси

Небезпека тривалого тиражування помилок полягає в руйнуванні структури української мови. Варто зауважити, що вживання росіянізмів чи іншомовних слів без спеціальної стилістичної мети є вкрай небажаним явищем, адже за частотої їх повторюваності в медійному мовному узусі масовий читач сприймає такі лінгвоутворення як норму, варту для наслідування. Тому нагальною видається потреба укладання рекомендацій щодо розв'язання проблем мовних девіацій та інтегрованого осмислення аналізованих явищ.

Підвищенню рівня комунікативної ефективності медіатексту сприятиме застосування учасниками видавничо-редакторського процесу

протипомилкового апарату. Зважаючи на окреслений рівень девіативності медійних текстів, вбачається перспективним розроблення протипомилково апарату редактора з урахуванням типових ненормативних мовних одиниць, зафіксованих у попередньому дослідженні.

Під протипомилковим апаратом (услід за П. Кулясом) розумітимемо сукупність прийомів, правил, певних опорних знаків, застосовуючи які вдається уникати помилок [43].

Опираючись на досліджений матеріал, можемо констатувати, що особливу настороженість видавцям газети «33 канал» потрібно напрацювати стосовно помилконебезпечних місць, до яких зараховуємо:

а) у орфографічній системі:

- систему евфонії;
- лексеми, що регулюються оновленими правописними нормами;
- слова, написання яких регулюються орфограмами «Написання складних слів разом, окремо, через дефіс» і «Велика й мала літера»;

б) на лексичному рівні:

- слова, що потенційно мають паронімічну пару;
- сполучення, у яких простежується мовленнєва надмірність;
- утворення, що могли виникнути внаслідок міжмовних контактів;
- явище штампів та канцеляризмів у публіцистичному стилі мовлення;
- стилістично маркована та емоційно забарвлена лексика;

в) у пунктуаційній системі:

- відповідність небуквеного оформлення речення із вставними елементами пунктограмі «Відокремлення вставних слів та конструкцій»;
- пунктуаційне оформлення речень із однорідними членами, відокремленими другорядними членами, речень з прямою мовою;
- розділові знаки у структурі складного речення;

г) у синтаксичній системі:

- граматична сумісність взаємозалежних елементів словосполучення й речення за всіма граматичними категоріями відповідних частин мови;
- сумісність формально-граматичних показників однорідних членів речення;
- випадки вживання прийменника по;

д) у морфологічній системі:

- відмінювання іменників, прикметників, числівників, дієслів;
- узгодження числівників з іменниками, іменників з дієсловами, прикметників з абрєвіатурами.

Метод прогнозування потенційних помилок дозволяє виробити опорний інструментарій їх подальшого запобігання. Фактичним допоміжним матеріалом у роботі редактора можуть стати лексикографічні праці, довідникова література, чинний «Український правопис», різноманітні правописні пам'ятки, перелік основних правил, що стосуються потенційних помилконебезпечних місць, винятків та складних випадків правопису, різноманітні тематичні розробки, що пропонують нормативне слововживання, як от «Інтерферени, росіянізми та їх еквіваленти в українській мові», «Українські відповідники іншомовної лексиці», «Типові плеоназми та їх нормативні семантично тотожні варіанти» тощо.

Потрібно враховувати, що на засоби масової комунікації покладено завдання оперативного, регулярного та масштабного інформування соціуму, а це впливає на думки людей, формує суспільну свідомість. Функція впливу зумовлює вимоги до суспільного мовлення, яке повинне бути достовірним, чистим, нормативним. У цьому аспекті передбачається необхідність у централізованому контролі медійної продукції з боку держави. Вбачається необхідним створення державного регулятивного інституту, який би

займався проблемами нормативності / девіативності масових текстів, здійснював атестацію медіапрацівників на предмет їхньої мовної компетентності, на основі чого присвоював та позбавляв медіакорпорації ліцензії на впровадження видавничої діяльності, що мотивувалось би наявною небезпекою розхитування мовних норм і необхідністю збереження літературної мови як нематеріальної культурної спадщини нації.

Мовний саботаж є денаціоналізуючим явищем, що потребує уведення певних санкцій стосовно недобросовісних та некомпетентних видавців. Потяття свободи слова у демократичній державі на сьогодні дещо знівельовалось і розуміється як певне свавілля у використанні мовних засобів. Бажаним є впровадження масових заходів, що регулюють таку ситуацію, прививають широкому колу комунікаторів мовну свідомість, утверджують українську культуру.

Важливим етапом формування цілісного інформаційно-культурного простору в Україні повинна стати виважена державна інформаційна політика, упровадження якої мотивувалося б регулюванням якості ЗМІ як важливого чинника формування та укріплення національної свідомості. Удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази у галузі видавничої справи є передумовою захисту мови української преси від впливу наслідків міжмовних контактів (надмірного побутування англіцизмів, русизмів), некомпетентності журналістів та нехтування літературними нормами.

Наступним етапом покращення мовної якості медійних видань повинне стати фінансове сприяння медіакорпораціям. Часто до порушення нормативності призводить економія на кваліфікованих кадрах – коректорах, літературних редакторах, через що тексти не проходять належної фахової перевірки на відповідність літературним нормам. Оперативність обробки та передачі інформації висувається на перший план, а форма трансляції змісту часто ігнорується, журналісти втрачають вибагливість до підбору мовних засобів. Матеріальна забезпеченість повинна компенсувати проблему заробітної плати видавців, пропонувати заохочення до професійного росту,

покривати медійникам програми підвищення кваліфікації, заходи атестації та тренінги-практикуми з удосконалення мовної компетентності.

Не останнім пунктом характеристики періодичного видання є питання тематики і загальної «настрєвості» газетних статей. Із журналістських матеріалів можна зробити висновок, що видавці дещо спекулюють на негативі як засобі привернення уваги читацької аудиторії, адже здебільшого публікують тексти депресивного характеру. Мова газети повинна враховувати відповідні соціальні запити потенційного читача, особливо якщо це мова «найтиражнішої газети Вінниччини» – «33 каналу».

Як виявилось у процесі дослідження, публіцисти не завжди дотримуються мовностилістичних норм. Сподіваємося, що акцентування уваги фахівців-медійників на помилконебезпечних моментах їхньої творчості сприятиме вдосконаленню мовної компетенції журналістів та редакторів. Адже володіння багатством виражальних засобів мови свідчить про якісну фахову підготовку журналіста, є ознакою його особистісної спрямованості, поваги до читача. Урегульованість мовних питань на законодавчому рівні, розробка масштабної програми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців видавничої справи, періодичні тестування кадрів на знання літературних норм, мовні курси, тренінги та практикуми, належне фінансове заохочення зі сторони держави – обов'язкові заходи з покращення інформаційно-культурного простору України та мови газетних видань зокрема.

ВИСНОВКИ ДО ІІІ РОЗДІЛУ

Отже, виявлення причин девіативності журналістських текстів засвідчило, що причиною-домінантою виникнення помилок є незнання норм літературної мови, що по-різному проявляється у кожному типі анормативів.

Найбільш широкого застосування щодо опису мовних девіацій у цій роботі набув критерій імовірності відхилення від норми, тобто критерій відповідності / невідповідності певної лінгвоодиниці літературним нормам, в основі якого лежить уявлення про помилконебезпечні місця, оскільки цей

критерій виявився дієвим при встановленні й описі морфологічних, орфографічних, синтаксичних, пунктуаційних та лексичних анормативів.

Серед можливих способів удосконалення мовної компетенції видавців медіакорпорації «33 канал» пропонуються різноманітні тренінги та практикуми, в основу яких покладено конкретні корекційні вправи зі запобігання різнотипним помилкам, а також інструменти редакторського самоконтролю, аналізу власних помилок, систематичної роботи з словниково-довідниковою літературою та наслідування кодифікованих мовних норм.

ВИСНОВКИ

Критичний перегляд традиційного трактування помилки як такого анорматива, що виникає в результаті невмотивованого порушення літературної норми і неправильних мисленневих операцій, дозволив встановити, що для вичерпного розуміння феномену цього поняття необхідна інтеграція здобутків різних галузей наукового знання. У процесі дослідження, ураховуючи попередні розвідки С. Єрмоленко, Т. Бондаренко, А. Капелюшного, П. Куляса, Ф. Бацевича, Т. Мішеніної, З. Партика та інших, вдалося з'ясувати, що полярною до помилки категорією є норма, тобто стабільний мовний факт, що відповідає системі мови і становить єдину можливість або найкращий для конкретного випадку варіант, відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови в процесі спілкування.

Серед широкого арсеналу класифікацій, запропонованих багатьма науковцями, найширшою видається та, яка базується на співвіднесеності із рівнями мови, і яка, відповідно, корелює із нормами літературної мови. Так, практичного застосування у цій роботі набула типологія, яка включає орфографічні, словотвірні, лексичні, фразеологічні, граматичні (морфологічні і синтаксичні) та стилістичні помилки, вияви яких ми прослідковували у цій роботі на матеріалі текстів публіцистичного стилю.

Комплексне урахування лінгвальних та позалінгвальних чинників причинного аспекту породження ненормативних одиниць дало змогу виявити, проаналізувати та описати анормативи, наявні у публіцистичних текстах вінницької газети «33 канал».

Лінгвообстеження медійних текстів щодо відповідності їх мовного оформлення чинним нормам української мови виявило непоодинокі порушення. У процесі дослідження було здійснено спробу системного аналізу та опису мотивації несвідомого допущення анормативів. Потужний вплив функційно потужнішої російської мови, незнання норм сучасної

української літературної мови, дія внутрішньомовних аналогій – причини виникнення помилок у журналістських матеріалах.

Як виявилось, найбільше помилок медійники аналізованого видання допускають на лексичному рівні, що становить 43% від усіх ненормативних одиниць. Орфографічні та синтаксичні аномативи становлять порівну по 21%. Порушення пунктуаційних норм займають 10%. Найменш чисельною групою виявились морфологічні помилки, які охоплюють 5% від помилкових лінгвоодиниць. Помилки фразеологічного типу в аналізованому матеріалі виявлено не було, натомість у мові часопису «33 канал» мають місце й синкретичні помилки: морфолого-орфографічні, лексико-синтаксичні, морфолого-синтаксичні, лексико-словотвірні. На рівні чи не кожного типу помилок були встановлені такі, що одночасно є виявами порушення стилістичних норм.

Серед критеріїв, за якими здійснювалось виявлення, аналіз та опис ненормативних одиниць, було виокремлено критерій розмежування систем української та російської мов, критерій функціональної доцільності, критерій історичної мінливості мовного явища, логічний критерій виявлення мовних девіацій та критерій імовірності відхилення від норми. Останній, тобто критерій відповідності / невідповідності певної лінгвоодиниці літературним нормам, в основі якого лежить уявлення про помилконебезпечні місця, набув найбільшої практичності та широти застосування у цій праці, оскільки виявився дієвим при встановленні й описі морфологічних, орфографічних, синтаксичних, пунктуаційних та лексичних аномативів.

Серед можливих способів удосконалення мовної компетенції видавців медіакорпорації «33 канал» пропонуються різноманітні тренінги та практикуми, в основу яких покладено конкретні корекційні вправи зі запобігання різнотипним помилкам, а також інструменти редакторського самоконтролю, аналізу власних помилок, систематичної роботи з словниково-довідниковою літературою та наслідування кодифікованих мовних норм.

Суб'єктивна складова шляхів покращення мовної якості регіональних видань, та вінницької газети «33 канал» зокрема, полягає у врахуванні юридичного та фінансового аспекту.

Важливим етапом формування цілісного інформаційно-культурного простору в Україні повинна стати виважена державна інформаційна політика, упровадження якої мотивувалося б регулюванням якості ЗМІ як важливого чинника формування та укріплення національної свідомості. Удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази у галузі видавничої справи є передумовою захисту мови української преси від впливу наслідків міжмовних контактів (надмірного побутування англіцизмів, русизмів), некомпетентності журналістів та нехтування літературними нормами.

Матеріальна забезпеченість медіакорпорацій повинна компенсувати проблему заробітної плати видавців, пропонувати заохочення до професійного росту, покривати медійникам програми підвищення кваліфікації, заходи атестації та тренінги-практикуми з удосконалення мовної компетентності.

Сьогодні, коли гостро стоїть питання «екології мови», особливо болючою є тема «рупора» суспільної свідомості – мова ЗМІ, тому вбачається необхідним створення державного регулятивного інституту, який би займався проблемами нормативності / девіативності масових текстів, здійснював атестацію медіапрацівників на предмет їхньої мовної компетентності, на основі чого присвоював та позбавляв медіакорпорації ліцензії на впровадження видавничої діяльності, що мотивувалось би наявною небезпекою розхитування мовних норм і необхідністю збереження літературної мови як нематеріальної культурної спадщини нації.

Прикро визнавати, що мовний саботаж, який є денаціоналізуючим явищем, – поширене явище у журналістських матеріалах. Тому можемо висловити пропозиції фахівцям видання «33 канал» дбайливіше ставитись до своєї мовної культури, щоб відповідати званню найкращої обласної газети України за даними НСПУ.

Комплексний опис анормативів видання «33 канал» з урахуванням засад едитології на предмет відповідності мовних одиниць логічним, фактичним, друкарським нормам, поглиблений опис девіацій цієї газети окреслює перспективи подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: Посібник / За заг. ред. О. Сербенської. Львів: Світ, 1994. 152 с.;
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. 4-е вид., переробл. і допов. Київ: Укр. книга, 1997. 336 с.;
3. Апресян Ю. Языковая аномалия и логическое противоречие // Апресян Ю. Д. Избранные труды: в 2-х т. Москва: Языки русской культуры, 1995. Т. II. С. 598-621; Апресян+
4. Бабич Н. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 232 с.;
5. Бадер В. Функціонально-стилістичний підхід у формуванні культури мовлення студентів-філологів // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т. Вип. 19. Донецьк: ДонНУ, 2009. С. 297-301;
6. Баранник Д. Актуальні проблеми дослідження мови масової інформації // Мовознавство. 1983. №6. С. 13–17;
7. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. 236 с.
8. Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.; Бацевич+
9. Бибики С. Оновлена стильова норма засобів масової інформації // Українська мова. 2016. №2. С. 72–81;
10. Бондаренко Н. Порухення лексичних норм та шляхи запобігання їх в українському мовленні старшокласників [текст] // Українська мова і література в школі. 2018. № 4. С. 16–21; (БОНДАРЕНКО4)
11. Бондаренко Т. Пунктуаційні помилки як різновид комунікативного шуму // Лінгвогеографія Черкащини: зб. матеріалів міжвузівської наук.-практ. конф., Умань, 25-26 травня 2000 р. Київ : Знання, 2000. С. 88-90; (Бондаренко+)

12. Бондаренко Т. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів: автореф. дис. на здоб. наук. ст. канд. наук [Електронний ресурс]. URL: <http://dissertation.com.ua/node/651262>.
13. Бондаренко Т. Порухення лексичних норм української мови (на матеріалі друкованих ЗМІ) // Мова у слов'янському культурному просторі: тези доп. та повідомл. Міжнародної наук. конф. (Умань, 23–25 травня 2002 р.). Умань: Графіка, 2002. С. 52–54. (БОНДАРЕНКО2)
14. Бондаренко Т. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів: дис.... канд. філол. наук: 10.01.08. Черкаси, 2003. 283 с.; (БОНДАРЕНКО3)
15. Бурячок А. Про прийменник «по» // Урок української. 2005. №5. С. 27;
16. Виноградов В. Вопросы изучения словосочетаний // Основные принципы русского синтаксиса // Избр. тр. Исследования по русской грамматике. Москва: Наука, 1975. С. 231–253;
17. Виноградов С. Нормативный и коммуникативно-прагматический аспекты культуры речи // Культура русской речи и эффективность общения. Москва, 1996. С. 121-152;
18. Вихованець І. Разом з тим чи водночас? // Культура слова. 2012. Вип. 77. С. 191–192. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kuls_2012_77_42;
19. Волощак М. Неправильно – правильно: Довідник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації. Київ: ВЦ «Просвіта», 2000. 128 с.;
20. Волянська Є. Морфологічна адаптація нових слів у СУЛМ // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Сер. Мовознавство № 11. 2013. Вип. 19, т. 2. С. 22-28;
21. Головин Б. Основы культуры речи. Москва : Высшая школа, 1988. 320 с.

22. Городенська К. Якого роду аббревіатури? // Культура слова. №72. 2010. С. 171–172;
23. Гудманян А., Сітко А., Струк І. Феномен мовної аномалії // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: збірник наукових праць. Київ : Ун-т «Україна», 2019. Вип. 40. С. 15–22;
24. Домрачева І. Мовні девіації в українських засобах масової інформації // Вісник Донецького національного університету. Сер. Б : Гуманітарні науки. 2015. № 1–2. С. 97–103;
25. Дорофєєва О., Дядечко Л. Сучасні аспекти дослідження масмедійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція. Київ : Мовознавство, 2005. 66 с.
26. Едличка А. Типы норм языковой коммуникации // Новое в зарубежной лингвистике. Москва, 1987. С. 23–28;
27. Євсєєва Г. Мова сучасної преси та іншомовні запозичення // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Філологічні науки. 2009. Вип. 81(1). С. 303–307;
28. Єрмоленко С. Критерії літературної норми і практика її кодифікації // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна. 2013. Вип. 40. С. 6–9; Єрмоленко+1
29. Єрмоленко С. Критерії літературної норми // Літературна норма і мовна практика / [С . Я. Єрмоленко, С. П. Биби́к, Т. А. Коць та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. 2013. С. 20–31; Єрмоленко+
30. Єрмоленко С. Я. Соціальна престижність літературної мови // Культура слова. № 77. 2012. С. 43–48;
31. Єрмоленко С. Увага: помилки в усній і писемній мові // Культура слова. 2012. Вип. 76. С. 170–175;
32. Ицкович В. Языковая норма: монография. Москва: Просвещение, 1968, 94 с.

33. Капелюшний А. Девіатологія мас-медіа: Практикум з «Редакційної майстерності». – Львів: ПАІС, 2000. 208 с.;
34. Капелюшний А. Стилїстика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста. Львів: ПАІС, 2002. 576 с.;
35. Капелюшний А. Типологія журналістських помилок. Львів: ГПАС, 2000. 68 с.;
36. Караванський С. Пошук українського слова. Київ : «Академія», 2001. 239 с.;
37. Косенко Ю. Основи теорії мовленнєвої комунікації : навч. пос. Суми , 2013. 292 с.;
38. Коць Т. Функціональний аспект лексичної норми в засобах масової інформації (на матеріалі газет 90-х років ХХ ст.) : Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / НАН України. Ін-т української мови. Київ, 1997. 193 с.;
39. Кочан І. Словник-довідник із методики викладання української мови [2-ге вид., виправл. і доповн.]. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. 306 с.;
40. Кривошеєва О. Питання культури української мови у періодичних виданнях української діаспори США і Канади: Дис. ... канд. філол. наук. 10.02.01 / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 1996. 180 с.;
41. Кузьмич О. Синтаксичні аномативи в молодіжному мовленні (на матеріалі складнопідрядних речень) // Лінгвостилістичні студії. 2017. Вип. 7. С. 85-90;
42. Кузьмич О., Косарева М. Синтаксичні деформації: причини виникнення та шляхи подолання // Акт. пробл. суч. філології. Мовознавчі студії. Вип. ХІІ. Рівне, 2004. С. 7–10;
43. Куляс П. Типологія помилок : підручник-монографія / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 464 с.;

44. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. Київ: Вид. Соломії «Основи», 2004. 303 с.;
45. Літературна норма і мовна практика : монографія / [Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Коць Т. А. та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2013. 320 с.;
46. Мариненко І. Орфографічні й лексичні помилки в крос-медійних ЗМІ: типологія, причини виникнення // Мова: класичне – модерне – постмодерне. 2017. Вип. 3. С. 227–235;
47. Мельничайко В. Творчі роботи на уроках укр. мови: Конструювання. Редагування. Переклад : посіб. для вчителів. Київ : Рад. шк., 1984. 223 с.;
48. Мільченко О. Семантичні девіації в нормативно- правових текстах : автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Київ : Б.в., 2011. 20 с.;
49. Мішеніна Т. Мовні девіації інтерферентного характеру в системі сучасної української мови // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2014. Вип. 11. С. 108–122;
50. Мовчун Л. Народжена сьогоднішнім. Про зміни в лексиці сучасної української мови // Дивослово. 2006. № 7. С 12–15;
51. Накорякова К. Литературное редактирование. Москва : ИКАР, 2008. 432 с.;
52. Нестеренко О. Зміни компонентного складу ФО у мові мас-медіа // Вісник Черкаськ. ун-ту. 2014. Сер. Філол. науки. № 7 (300). С. 30–354
53. Островський В. острівська Г. А українською кажуть так... Одеса: Астропринт, 2008. 400 с.;
54. Партико З. Загальне редагування. Нормативні основи: навч. посіб. Львів : Афіша, 2001. 416 с.;
55. Пашковська Г. До питання про класифікацію мовних норм // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. 2009. Вип. 27. С. 150–153;

56. Пентилюк М. Мовленнєві помилки та принципи їх класифікації // Українська мова і література в школі. 2003. № 5. С. 26–29;
57. Пилинський М. Літературні норми : Типи та їх класифікація // Мовознавство. 1974. № 1. С.11–23;
58. Пилинський М. Мовна норма і стиль. Київ: Наук, думка, 1976. 288 с.;
59. Пиркало С. Походж. сучасного українського сленгу // Укр. мова та л-ра. 2000. 25 серп. С. 4-5;
60. Пономарів О. Повідомити кого чи кому? // ВВС Україна. 5 серпня 2015. Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/blogs/2015/08/150805_ponomariv_blog62_ko
61. Пономарів О. Українське слово для всіх і для кожного. Київ : Либідь, 2013. 360 с.;
62. Пономарів О. Ще раз про мову реклами // Урок української. 2003. № 2. С. 23–24.;
63. Різун В. Літературне редагування: Підручник / Міжнар. фонд «Відродження». Київ: Либідь, 1996. 240 с.;
64. Рожанківський Р. Укр. термінологія як наслідок «зближення мов» // Вісник Нац. ун-ту «Льв. політехніка». Проблеми укр. термінології. 2003. № 490. С. 25–34;
65. Руда О. Комунікативні девіації в умовах українсько-російського білінгвізму : монографія. Київ, 2009. 196 с.;
66. Русецька О. Типологія та стан редагування помилок у сучасних книжкових виданнях // Наукові записки Інституту журналістики Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. Том. 55. К. 2014. С. 146–150;
67. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. / О. Селіванова. Полтава: Довкілля. Київ, 2006. 716 с.
68. Сербенська О. Культура усного мовлення. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 214 с.;

69. Сербенська О. Мова газети і мовотворчість журналіста в аспекті соціально-культурного розвитку суспільства: Дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / Львів. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 1992. 419 с.;
70. Сербенська О., Волощак М. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. Київ: Видавничий центр «Просвіта», 2001. 204 с.;
71. Синявський О. Норми української літературної мови : [монографія]. Харків, 1931. 224 с.;
72. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970-1980;
73. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови. Київ : Критика, 2005. С. 169–170;
74. Старова О. Типові мовні помилки й організація роботи з їх корекції під час викладання дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» [Електронний ресурс] // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. 2015. Вип. 26. С. 127–134;
75. Тараненко О. Демократизація і / або лібералізація (до характеристики суч. стану нормативно-стиліст. засад укр. мови). М-ли V Міжнар. конгресу Міжнар. асоціації українців // Мовознавство : зб.н.ст. Чернівці : Рута, 2003. С. 10–17;
76. Тараненко О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики суч. укр. мови (з кінця 1980-х років // Мовознавство. 2002. № 4-5. С. 33–39;
77. Український правопис [за ред. спеціальної Української національної комісії з питань правопису]. Київ : Наукова думка, 2019, 392 с.
78. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : монографія. Вид. 3-тє, допов. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 331 с.; (ФАРІОН1)
79. Чак Є. Складні випадки українського слововживання. Київ : Рад. школа, 1969. 220 с.;

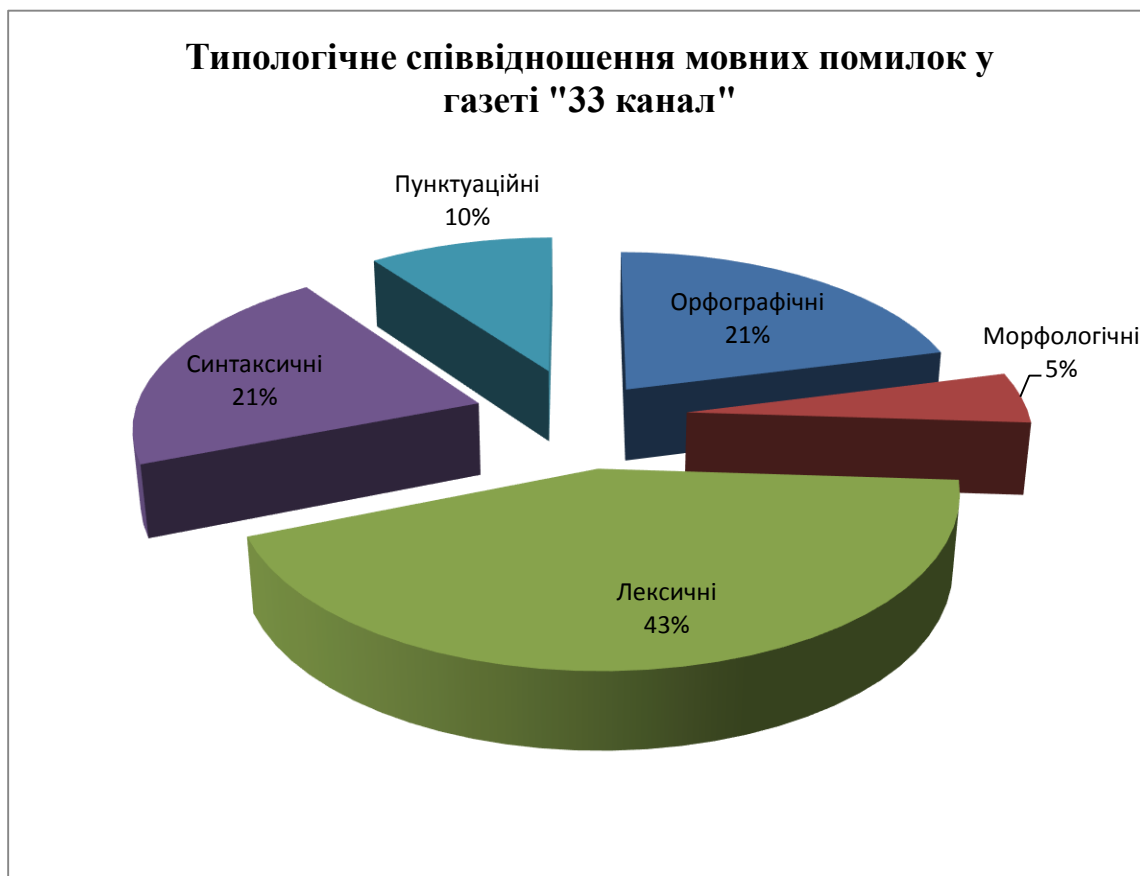
80. Черемисин П. К вопросу о классификации речевых ошибок в сочинениях учащихся средней школы // РЯШ. 1973. №2. С. 20–24;
81. Чорній А. Мовні девіації як критерій комунікативної компетентності посередника // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2017. Вип. 30(1). С. 132–134;
82. Чурсанова Л. Анализ речевых ошибок // Русский язык в школе. 2001. №4. С. 36-38;
83. Шаповал К. Функціональний простір прийменникових сполук у/в межах + Р. в., у/в рамках + Р. в. у сучасній українській мові та їхні лексико-семантичні зв'язки // Рідний край. 2010. №2. С. 79-83;
84. Яворський А. Типові мовні помилки на сторінках друкованих ЗМІ Кам'янецьчини // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2012. Вип. 29(1). С. 121–125;
85. Яковець Р. Особливості українського лінгвопуризму (Синтаксичний аспект) // Лінгв. студії : зб. н. пр. ДонДУ. Вип. 15. 2007. С. 86–90;
86. Яцимірська М. Культура фахової мови журналіста. Львів : ПАС, 2004. 332 с.

ДЖЕРЕЛА

1. Газета «33 канал». №16 від 08.04.2020; №19 від 29.04.2020; №22 від 20.05.2020; №26 від 17.06.2020; №29 від 08.07.2020; №31 від 22.07.2020; №35 від 19.08.2020; №36 від 26.08.2020; №37 від 02.09.2020; №38 від 09.09.2020; №42 від 07.10.2020.

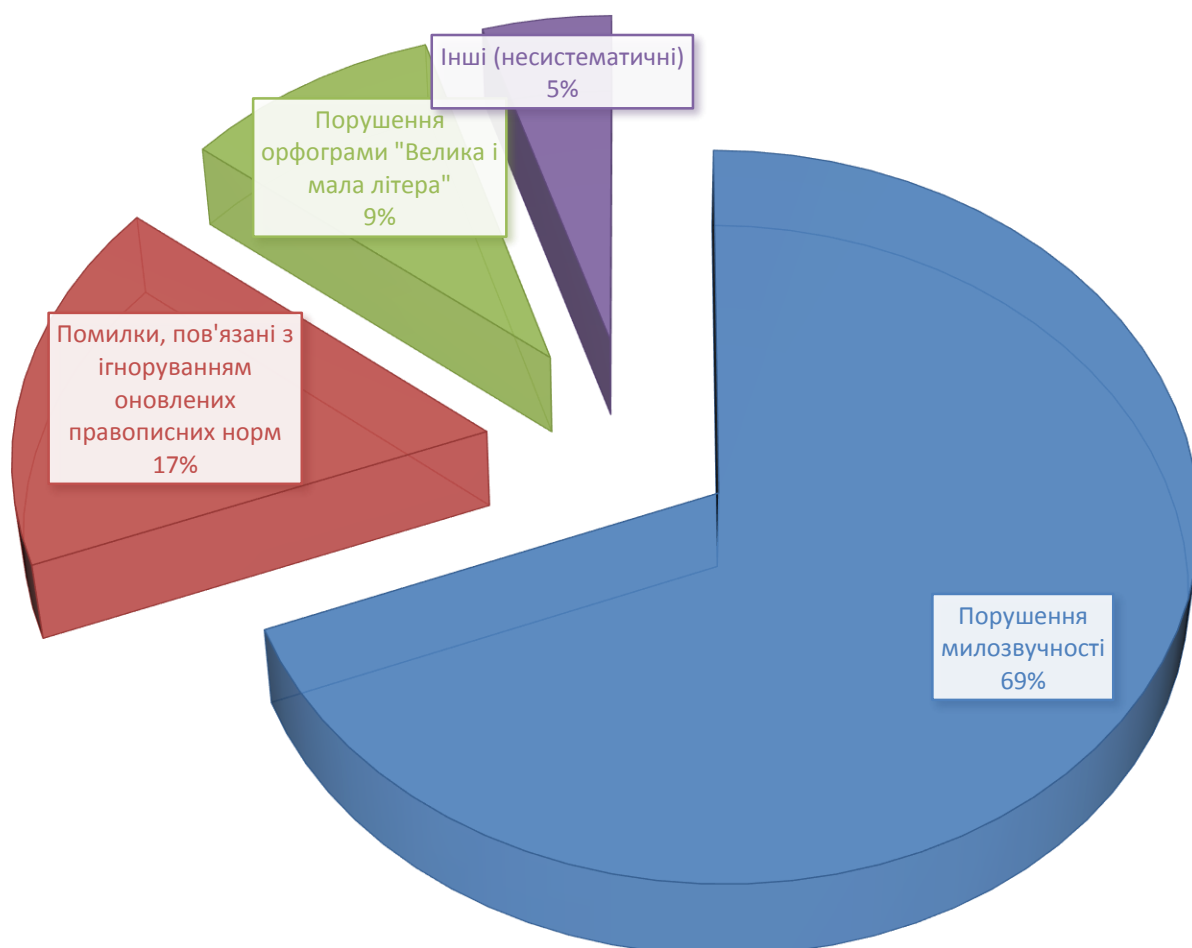
ДОДАТКИ

Додаток 1

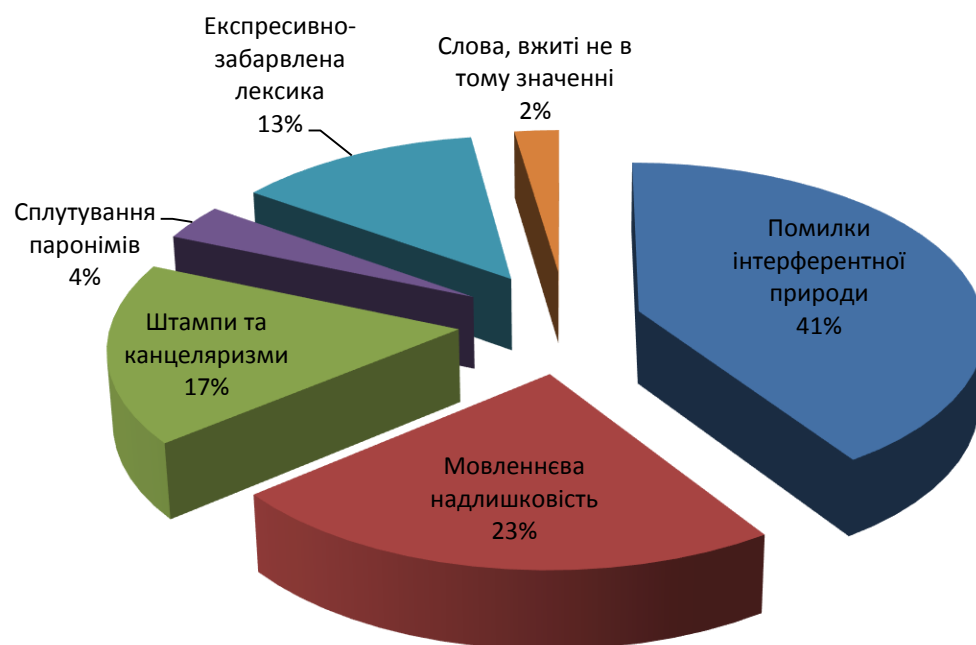

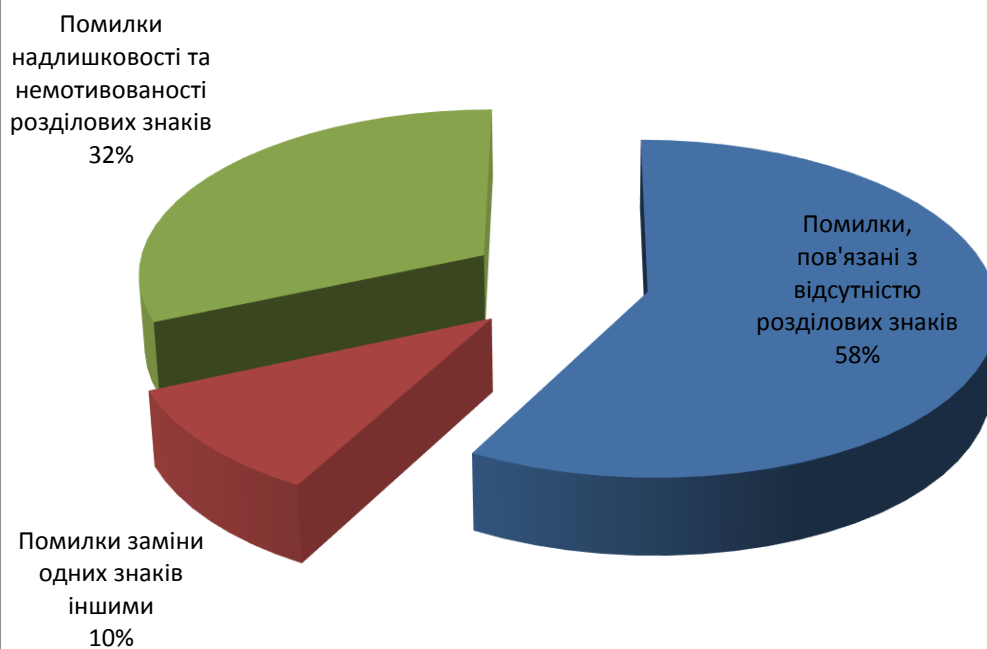
Чисельність орфографічних помилок за типами

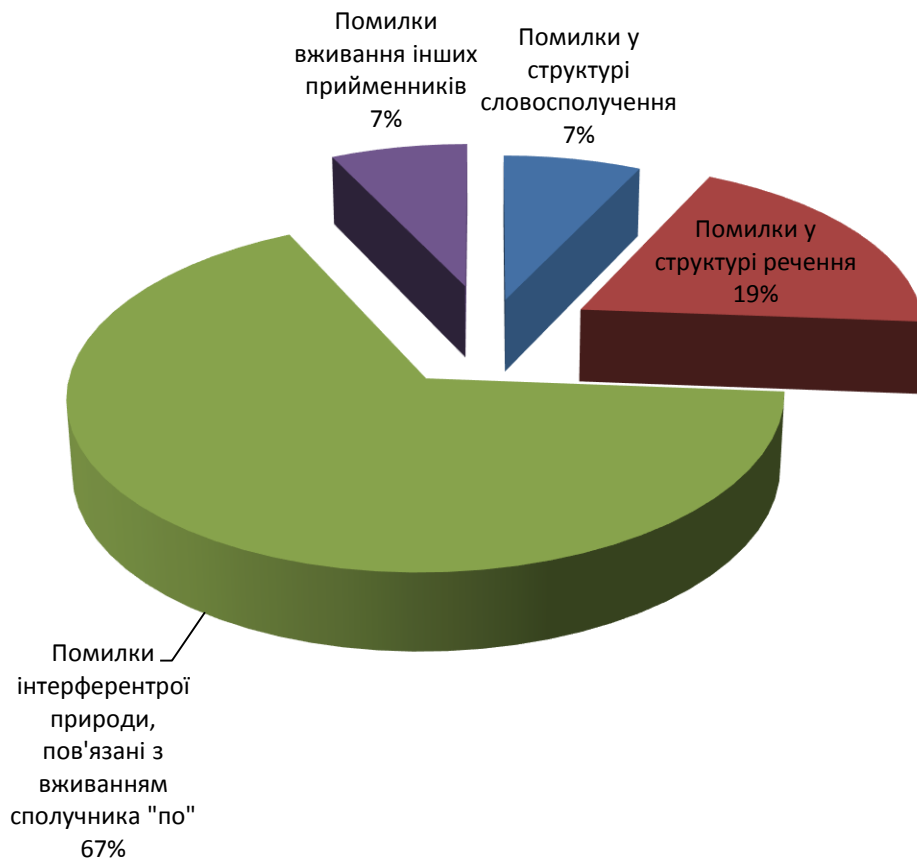
Чисельність лексичних помилок

Чисельність пунктуаційних помилок

Чисельність синтаксичних помилок

Чисельність морфологічних помилок

